



CRNA GORA
SKUPŠTINA CRNE GORE

PRIMLJENO:	30. VII	20 14	GOD.
KLASIFIKACIONI BROJ:	00-72/14-33		
VEZA:			
EPA:	539 XXV		
SKRAĆENICA:			PRILOG:

Crna Gora
VLADA CRNE GORE
Broj: 08-157715
Podgorica, 22. jul 2014. godine

PREDSJEDNIKU SKUPŠTINE CRNE GORE

PODGORICA

Vlada Crne Gore, na sjednici od 26. juna 2014. godine, usvojila je **IZVJEŠTAJ O REALIZACIJI STRATEGIJE REGIONALNOG RAZVOJA CRNE GORE 2010-2014. U 2013. GODINI**, koji Vam u prilogu dostavljamo radi stavljanja u proceduru Skupštine Crne Gore.

Za predstavnike Vlade koji će učestvovati u radu Skupštine i njenih radnih tijela, prilikom razmatranja ovog izvještaja, određeni su dr **VLADIMIR KAVARIĆ**, ministar ekonomije i dr **NINA VUJOŠEVIĆ**, generalni direktor Direktorata za razvoj u Ministarstvu ekonomije.

PREDSJEDNIK
Milo Đukanović, s.r.



Crna Gora
Ministarstvo ekonomije

**IZVJEŠTAJ O REALIZACIJI STRATEGIJE REGIONALNOG RAZVOJA
CRNE GORE 2010-2014.**

za 2013. godinu

Podgorica, jun 2014. godine

Sadržaj

Lista korišćenih skraćenica	4
Uvod	4
Rezime ulaganja	8
Strateški cilj 1: RAVNOMJERNIJI RAZVOJ JEDINICA LOKALNE SAMOUPRAVE I REGIONA	11
1.1 PRIORITETI RAZVOJA SJEVERNOG REGIONA.....	13
1.1.1 Razvoj ljudskih resursa	13
1.1.2 Poboljšanje konkurentnosti razvojem poslovne infrastrukture i okruženja.....	14
1.1.3 Razvoj komunalne, javne i putne infrastrukture	15
1.1.4 Poboljšanje konkurentnosti održivim korišćenjem privrednih, ruralnih i kulturnih resursa	17
1.2 PRIORITETI RAZVOJA SREDIŠNJEG REGIONA	19
1.2.1 Povećanje konkurentnosti jačanjem ljudskih potencijala	19
1.2.2 Unapređenje uslova za razvoj usluga, proizvodnje i preduzetništva	20
1.2.3 Valorizacija kulturnih i prirodnih potencijala na održiv način	21
1.2.4 Razvoj komunalne, javne i putne infrastrukture	23
1.3 PRIORITETI RAZVOJA PRIMORSKOG REGIONA.....	25
1.3.1 Razvoj ljudskih potencijala.....	25
1.3.2 Valorizacija privrednih, kulturnih i prirodnih resursa na održiv način.....	26
1.3.3 Razvoj komunalne, javne i putne infrastrukture	27
1.3.4 Jačanje konkurentnosti razvojem preduzetništva.....	28
1.4 REKAPITULACIJA STRATEŠKOG CILJA 1	29
Strateški cilj 2: UBRZANI RAZVOJ MANJE RAZVIJENIH JEDINICA LOKALNE SAMOUPRAVE I REGIONA.....	31
2.1 AKTIVNOSTI REALIZOVANE U SJEVERNOM REGIONU.....	33
2.2 AKTIVNOSTI REALIZOVANE U SREDIŠNJEM REGIONU	34
2.3 AKTIVNOSTI REALIZOVANE U PRIMORSKOM REGIONU	35
2.4 REKAPITULACIJA STRATEŠKOG CILJA 2	36

Strateški cilj 3: REGIONALNI RAZVOJ I ZAŠTITA ŽIVOTNE SREDINE	37
3.1 PRIORITETI RAZVOJA SJEVERNOG REGIONA.....	39
3.2 PRIORITETI RAZVOJA SREDIŠNJEG REGIONA	41
3.3 PRIORITETI RAZVOJA PRIMORSKOG REGIONA	43
3.4 REKAPITULACIJA STRATEŠKOG CILJA 3	45
ANEKS 1: Prihodi lokalnih samouprava, Egalizacioni fond i Uslovne dotacije	47
Prihodi lokalnih samouprava	47
Egalizacioni fond	48
Uslovne dotacije.....	50
ANEKS 2: Nezaposlenost.....	51
ANEKS 3: Preduzetnici, mikro, mala i srednja preduzeća.....	53
ANEKS 4: Agrobudžet i MIDAS projekat	55
Agrobudžet.....	55
MIDAS projekat.....	56
ANEKS 5: Kreditna aktivnost Investiciono-razvojog fonda Crne Gore A.D. (IRF).....	58
ANEKS 6: Programi podsticanja razvoja klastera.....	60
ANEKS 7: Zarade	61

Lista korišćenih skraćenica

CMSRSL	Međunarodni centar za promociju saradnje Republike Slovenije	MIDAS	Program grant podrške za institucionalni razvoja i jačanje poljoprivrede Crne Gore
DJR	Direkcija javnih radova	PPOV	Postrojene za prečišćavanje otpadnih voda
DZS	Direkcija za saobraćaj	PROCON	Nacionalna jedinica za implementaciju projekata, iz oblasti komunalne djelatnosi i zaštite životne sredine
EPCG	Elektroprivreda Crne Gore	RRABKP	Regionalna razvojna agencija Bjelasica, Komovi, Prokletije
GEF	Globalni fond za zaštitu životne sredine	UNDP	Program Ujedinjenih nacija za razvoj
GIZ	Njemačka organizacija za međunarodnu saradnju	VODACOM	Zajedničko uslužno i koordinaciono Društvo za vodosnabdijevanje i odvođenje otpadnih voda za Crnogorsko primorje i opštinu Cetinje
IPA	Predpristupni fondovi EU	ZZZCG	Zavod za zapošljavanje Crne Gore
IRFCG	Investiciono-razvojni fond Crne Gore A.D.	ŽICG	Željeznička infrastruktura Crne Gore
JLS	Jedinica lokalne samouprave	WTE Budva	Privatni partner u realizaciji projekta, "Zbrinjavanje otpadnih voda opštine Budva"
KfV	Njemačka banka za obnovu		
MEK	Ministarstvo ekonomije		
MF	Ministarstvo finansija		
MORT	Ministarstvo održivog razvoja i turizma		
MZD	Ministarstvo zdravlja		
MSP	Ministarstvo saobraćaja i pomorstva		
MPS	Ministarstvo prosvjete i sporta		
MRSS	Ministarstvo rada i socijalnog staranja		
MIDT	Ministarstvo za informaciono društvo i telekomunik.		
MPRR	Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja		
MKUL	Ministarstvo kulture		
MN	Ministarstvo nauke		
MMSP	Mikro, mala i sardenja preduzeća		

Uvod

Izrada godišnjeg Izvještaja o realizaciji Strategije regionalnog razvoja Crne Gore 2010-2014. obaveza je Ministarstva ekonomije na osnovu člana 11 stav 3 Zakona o regionalnom razvoju („Službeni list Crne Gore“, broj 20/11 i 26/11). Izvještaj se priprema na osnovu inputa svih jedinica lokalne samouprave i svih organa i organizacija državne uprave, definisanim članom 9 stav 1 istog Zakona, koji u okviru svojih nadležnosti obavljaju poslove kojima se podstiče regionalni razvoj, pa samim tim učestvuju u pripremi i sprovođenju politike regionalnog razvoja. Stoga, član 11 Zakona o regionalnom razvoju definiše obavezu svih jedinica lokalne samouprave da Ministarstvu ekonomije dostave Izvještaj o realizaciji Strateškog plana razvoja na lokalnom nivou, do 30. aprila tekuće za prethodnu godinu i ista obaveza važi za sve pomenute organe i organizacije državne uprave u smislu dostavljanja podataka o realizovanim projektima koji su u funkciji sprovođenja Strategije regionalnog razvoja Crne Gore i Strateških planova razvoja jedinica lokalne samouprave. Na ovoj bazi Ministarstvo ekonomije pristupa izradi predmetnog Izvještaja uz klasifikaciju dobijenih inputa prema strateškim ciljevima, prioritetima i mjerama definisanim Strategijom regionalnog razvoja Crne Gore, posebno za sva tri regiona: Sjeverni, Središnji i Primorski.

Važno je pomenuti da je u važećem Zakonu o regionalnom razvoju i važećoj Strategiji regionalnog razvoja Crne Gore 2010-2014, broj jedinica lokalne samouprave u Crnoj Gori 21, i inputi ovih JLS integrisani su u Izvještaj. Skupština Crne Gore je 28.05.2013. godine usvojila Zakon o izmjenama i dopunama zakona o teritorijalnoj organizaciji Crne Gore („Sl.list CG“, broj 27/13), kojim je Petnjica dobila status opštine. Međutim, obzirom da do kraja 2013. godine nijesu konstituisani svi organi i nijesu preuzete nadležnosti lokalne uprave, od opštine Berane u čijem je sastavu bilo područje Petnjice, nije bilo moguće obezbijediti adekvatne podatke za pripremu ovog Izvještaja, pa su sve aktivnosti i projekti koji su realizovani na području novoformirane opštine prikazani u okviru opštine Berane. Slično je i za opštinu Gusinje, koja je status opštine dobila u 2014. godini, tako da su podaci u ovom Izvještaju koji se tiču realizacije razvojnih projekata u Gusinju u 2013.godini, obuhvaćeni u dijelu koji se odnosi na opštinu Plav.

U skladu sa navedenim, godišnji Izvještaj o realizaciji Strategije regionalnog razvoja Crne Gore 2010-2014, za 2013. godinu daje pregled finansijskih sredstava, kao i strukturu istih, po regionima u okviru strateških ciljeva, prioriteta i mjera, utrošenih u 2013. godini za realizaciju projekata u okviru pomenutih kategorija.

Kada je riječ o efektima realizacije Strategije regionalnog razvoja Crne Gore 2010-2014, za 2013. godinu, oni jesu manji od očekivanih, ali imajući u vidu da je u pitanju godina u kojoj se još uvijek osjećaju posljedice ekonsomke krize i godina restriktivnog budžetskog okvira, pozitivno je što se realizacijom Strategije spriječilo produbljanje regionalnih razlika i samim tim ostvoreni su izvjesni pozitivni efekti.

Ključni demografski i socio-ekonomski indikatori po regionima Crne Gore u 2013. su:

1. **Prosječne neto zarada** - skoro u svim opštinama Sjevernog regiona prosječne neto zarade su povećanje u odnosu na 2012. godinu. Slično je uglavnom i sa jedinicama lokalne samouprave u Središnjem i Primorskom regionu.
2. **Broj preduzetnika, mikro, malih i srednjih preduzeća i zaposlenih po navedenim kategorijama** - u 2012. godini broj MMSP bio je 19.348, da bi u u 2013. godini došlo do povećanja broja MMSP na 21.463, odnosno skoro 11%. Rast ukupnog broja MMSP na nivou Crne Gore baziran je na povećanju MMSP u svim jedinicama JLS. Sumirano na nivou regiona, rast je sljedeći: Sjeverni region 6,6%, Središnji region 10,3% i Primorski region 13,2%. Slično je i sa brojem preduzetnika, koji se na nivou Crne Gore u 2013. godini povećao 6,6%. Na nivou regiona rast preduzetnika procentualno je: Sjeverni region 3,8%, Središnji region 5,5% i Primorski region 9,5%.

Povećanje broja MMSP i preduzetnika pratilo je i povećanje broja zaposlenih. Povećanje broja zaposlenih u MMSP na nivou Crne Gore u 2013. godini je 20%, a na regionalnom nivou: Sjeverni region 14,3%, Središnji region 17% i Primorski region 26,5%.

3. **Budžetski prihodi per capita** – kako na nacionalnom nivou, tako i na nivou sva tri regiona u 2013. godini zabilježeno je povećanje budžetskih prihoda per capita. Na nivou Crne Gore budžetski prihod per capita iznosio je 301,02 EUR (261,23 EUR u 2012. god.), a na nivou regiona iznosi su sljedeći: Sjeverni region 214,29 EUR (175,56 EUR u 2012. god.), Središnji region 223,62 EUR (164,81 EUR u 2012. god.) i Primorski region 557,57 EUR (554,05 EUR u 2012. god.).
4. **Obrazovna struktura stanovništva je u sva tri regiona poboljšana¹** - Učešće stanovništva (sa 15 i više godina) sa srednjom, višom i visokom stručnom spremom je povećano na 69% u ukupnom broju radno aktivnog stanovništva u 2011. u odnosu na 59% prema popisu iz 2003, što je, između ostalog rezultat niza mjera u oblasti unapređenja obrazovanja. Ovo učešće u Središnjem regionu se povećalo sa 76% u 2003. na 84% u 2011. godini i u Primorskom regionu sa 79% u 2003. na 87% u 2011. godini.
5. Relativno je **ublažen negativan demografski trend** stanovništva iz Sjevernog regiona u 2011. u odnosu na 2003, naročito u opštinama koje su u 2003. godine imale visoke negativne stope rasta stanovništva, a koje su po posljednjem popisu mnogo niže. Ostala dva regiona i dalje bilježe povećanje broja stanovnika.

¹ U skladu sa podacima Popisa stanovništva, domaćinstava i stanova 2011. godine

Ipak, i pored prethodno navedenih pozitivnih kretanja, stopa nezaposlenosti na nacionalnom nivou u 2013. godini povećala se na 14,88% sa 13,46% koliko je iznosila 2012. godine. Na nivou regiona rast stope nezaposlenosti u periodu 2012-2013. godina je sljedeći: Sjeverni region 21,90% (20,57% 2012. god.), Središnji region 13,4% (11,43% 2012. god.) i Primorski region 11,47% (10,55% 2012. god.).

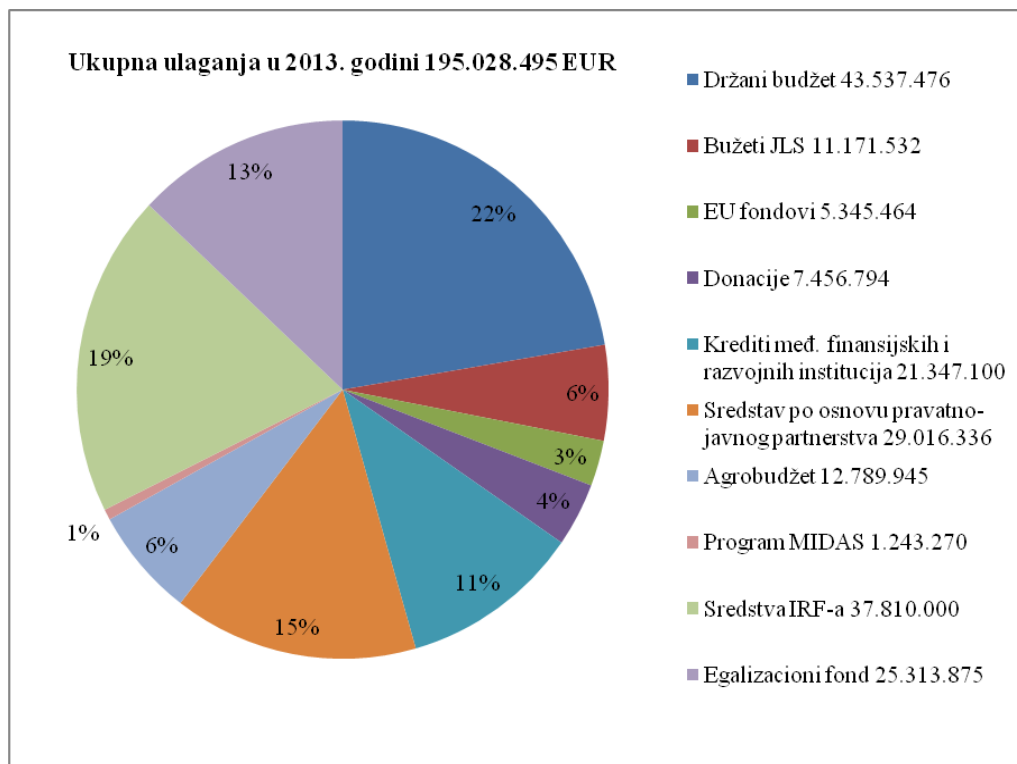
Postizanje pozitivnih efekata kod određenog broja indikatora, sa jedne strane, i povećanje stope nezaposlenosti sa druge strane, može se djelimično objasniti karakterom ulaganja koja su bila dominantna prethodnih godina, pa i 2013. godine. Riječ je o ulaganjima u poboljšanje infrastrukture, koja su bila u značajnoj prednosti u poređenju sa ulaganjima u druge elemente razvoja kao što su: poslovni ambijent, konkurentnost, obrazovanje, tržište rada i drugi.

Rezime ulaganja

Na implementaciju Strategije regionalnog razvoja Crne Gore 2010-2014, u 2013. godini prema dobijenim podacima na nivou Crne Gore isplaćeno je ukupno **195.028.495 EUR** za realizaciju razvojnih projekata kojima se doprinosi regionalnom razvoju. Navedeni iznos veći je u poređenju sa uloženim sredstvima u 2012. godini, koja su iznosila 189.456.923 EUR, za oko 3%.

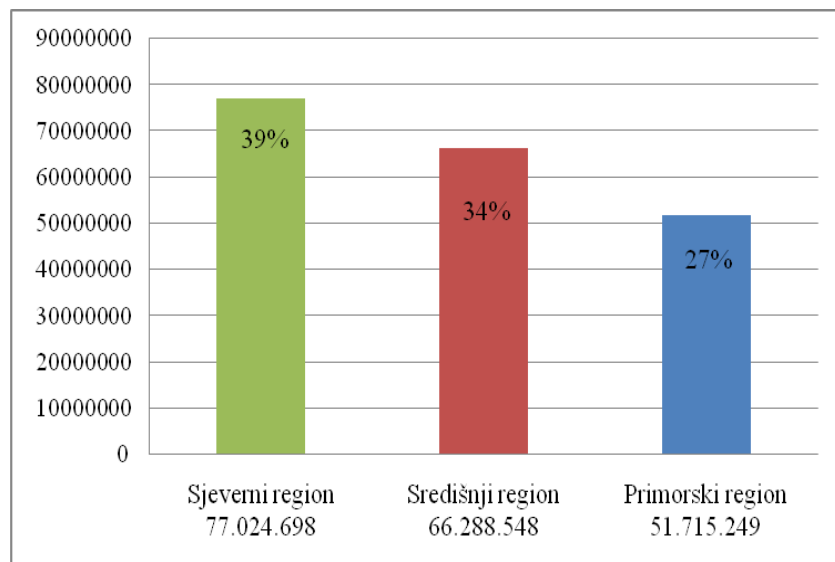
Dominantan izvor finansiranja je državni budžet, na drugom mjestu su sredstva Investiciono-razvojnog fonda Crne Gore, zatim sredstva po osnovu privatno-javnih partnerstava. Detaljnija struktura izvora finansiranja predstavljena je grafički.

Grafik 1: Struktura finansiranja realizacije SRR u 2013. godini, po izvorima sredstava i iznosima u EUR



Poređenjem predstavljenih podataka sa podacima iz 2012. godine moguće je uočiti nekoliko većih promjena u strukturi finansiranja regionalnog razvoja. Zapravo, iznos sredstava obezbijedenih iz EU fondova u 2013. godini je duplo manji, kao i putem kredita međunarodnih finansijskih i razvojnih institucija, dok se na drugoj strani iznos obezbijedenih sredstava putem kredita IRF-a više nego udvostručio. Situacija je ostala približno ista u slučaju državnog budžeta, budžeta jedinica lokalne samouprave i ostalih izvora finansiranja.

Grafik 2: Struktura ulaganja po regionima u 2013. god, iznosi u EUR



U skladu sa osnovama politike regionalnog razvoja Crne Gore i Strategijom postavljenim strateškim ciljevima, akcenat je stavljen na manje razvijene jedinice lokalne samouprave i regione, što se odnosi na Sjeverni region i njemu pripadajuće JLS, ulaganja u 2013. godini bila su najveća u ovom regionu, 39%. Zatim, 34% ulaganja bilo je usmjereno na Središnji region, a najmanje 27% na Primorski region.

Prosječna ulaganja za regionalni razvoj po stanovniku² u Crnoj Gori iznosila su 314,55 EUR. Na nivou regiona, prosječna ulaganja su sljedeća: po stanovniku Sjevernog regiona 433,13 EUR, po stanovniku Središnjeg regiona 225,85 EUR, a po stanovniku Primorskog regiona 347,82 EUR. Dakle, posmatrajući ulaganja po stanovniku na nivou regiona iznad nacionalnog prosjeka su Sjeverni i Primorski region, pri čemu je Sjeverni region na prvom mjestu značajano ispred ostala dva regiona.

² Korišćeni su podaci o stanovništvu sa Popisa stanovništva, domaćinstava i stanova u 2011. godini

ULAGANJA PO STRATEŠKIM CILJEVIMA

Strategija regionalnog razvoja Crne Gore 2010-2014. definiše tri strateška cilja po kojima je praćena i njena implementacija:

- **Strateški cilj 1: Ravnomjerniji razvoj svih jedinica lokalne samouprave i regiona**

Kroz prilagođavanje i bolju povezanost potreba razvoja na lokalnom i regionalnom nivou sa prioritetima razvoja na nacionalnom nivou, te usklađivanje potreba razvoja na lokalnom i regionalnom nivou sa raspoloživim nacionalnim i EU fondovima koji su namijenjeni razvoju.

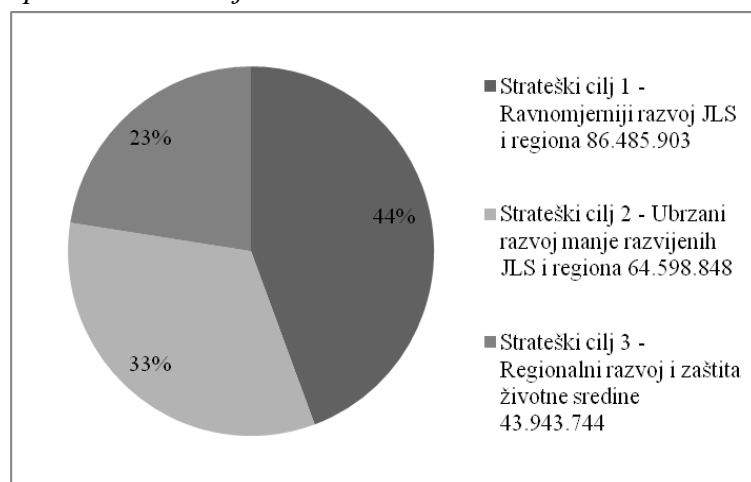
- **Strateški cilj 2: Ubrzani razvoj manje razvijenih jedinica lokalne samouprave i regiona**

Kroz obezbjeđivanje stvaranja uslova za prepoznavanje, povećanje i optimalno korišćenje njihovih razvojnih potencijala eliminisanjem uzroka koji sprječavaju njihov razvoj;

- **Strateški cilj 3: Regionalni razvoj i zaštita životne sredine**

Kroz unapređenje uslova za održivo korišćenje prirodnih resursa, primjenu nisko karbonskih tehnologija i razvoj komunalne infrastrukture, pružajući posebnu podršku područjima koja zaostaju u razvoju.

Grafik 2: Struktura uloženih sredstava u 2013. godini po strateškim ciljevima SRR



Kada je u pitanju odnos uloženih sredstava prema strateškim ciljevima, najviše sredstava u 2013. godini uloženo je za realizaciju razvojnih projekata u okviru strateškog cilja 1 – Ravnomjerniji razvoj jedinica lokalne samouprave i regiona, zatim za realizaciju strateškog cilja 2 – Ubrzani razvoj manje razvijenih jedinica lokalne samouprave, a najmanje na strateški cilj 3 – Regionalni razvoj i zaštita životne sredine.

Strateški cilj 1: RAVNOMJERNIJI RAZVOJ JEDINICA LOKALNE SAMOUPRAVE I REGIONA

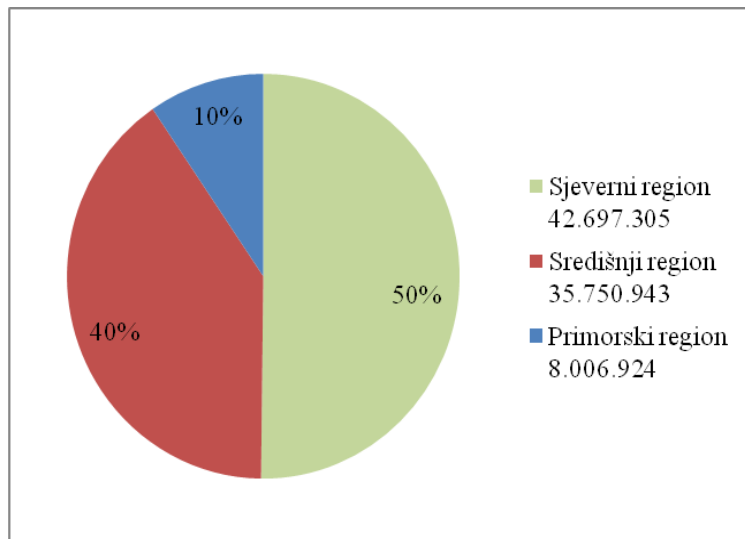
Ravnomjerniji razvoj jedinica lokalne samouprave je prvi strateški cilj Strategije regionalnog razvoja Crne Gore 2010-2014. godine, koji se odnosi na prilagođavanje i bolju povezanost potreba razvoja na lokalnom i regionalnom nivou sa prioritetima razvoja na nacionalnom nivou, kao i na usklađivanje potreba razvoja na lokalnom i regionalnom nivou sa raspoloživim nacionalnim i EU fondovima koji su namijenjeni razvoju. U skladu sa tim, posebna pažnja posvećena je jedinicama lokalne samouprave, kao nosiocima regionalnog razvoja, odnosno inputima dobijenim sa njihove strane kako bi se istima dao nacionalni značaj. Na osnovu toga, u okviru ovog cilja definisani su ključni prioriteti razvoja primjenljivi za sva tri regiona: *A) razvoj ljudskih resursa; B) poboljšanje konkurentnosti razvojem poslovne infrastrukture i okruženja; C) razvoj komunalne, javne i putne infrastrukture i D) valorizacija privrednih, kulturnih i prirodnih resursa na održiv način.* U okviru navedenih prioriteta dalje je razrađen niz mjera posebno za Sjeverni, Središnji i Primorski region u skladu sa specifičnostima, socio-ekonomskim stanjem, potencijalima i problemima koji karakterišu pojedinačno regione. Na taj način, za regione posebno su uzete u obzir one oblasti u okviru kojih bi realizacija aktivnosti doprinijela ravnomjernijem regionalnom razvoju.

U okviru strateškog cilja 1 - Ravnomjerniji razvoj jedinica lokalne samouprave, u toku 2013. godine sprovedeno je niz aktivnosti, odnosno razvojnih projekata čija je realizacija u posmatranoj godini završena ili je u toku u slučaju višegodišnjih projekata. Ukupna sredstva utrošenja na realizaciju razvojnih projekata u okviru ovog strateškog cilja u 2013. godini iznosila su 86.495.903 EUR, što je 44% od ukupnog iznosa sredstava za sprovođenje Strategije regionalnog razvoja u 2013. godini.

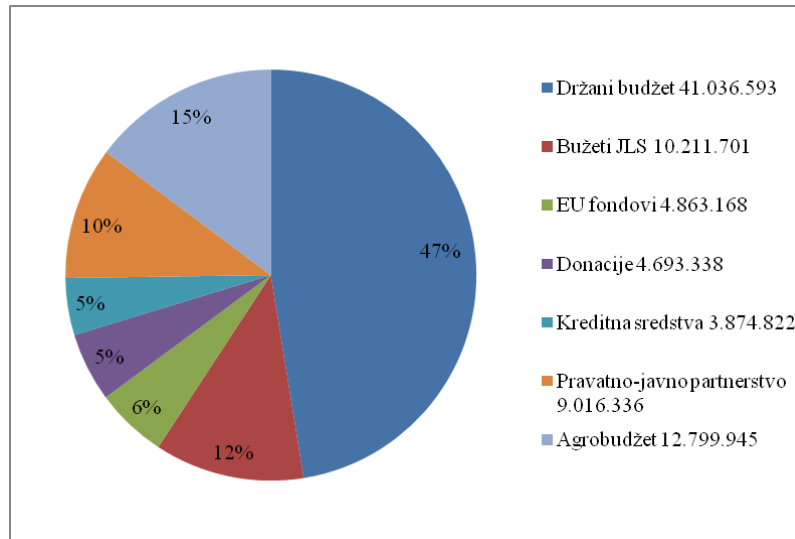
Od ukupne vrijednosti ulaganja za realizaciju projekata u 2013. godini u okviru Strateškog cilja 1, oko 50% odnosilo na Sjeverni region, 40% na Središnji region i oko 10% na Primorski region. Što se tiče strukture finansiranja aktivnosti u okviru Strateškog cilja 1, dominantan izvor sredstava je državni budžet sa oko 47% ukupnih sredstava. Detaljnija analiza finansiranja razvojnih projekata strateškog cilja 1 data je u rekapitulaciji ovog cilja, na regionalnom i nacionalnom nivou.

Grafički prikaz navedenih podataka dat je u nastavku.

Grafik 6: Odnos realizovanih sredstava u 2013. godini po regionima u okviru Strateškog cilja 1

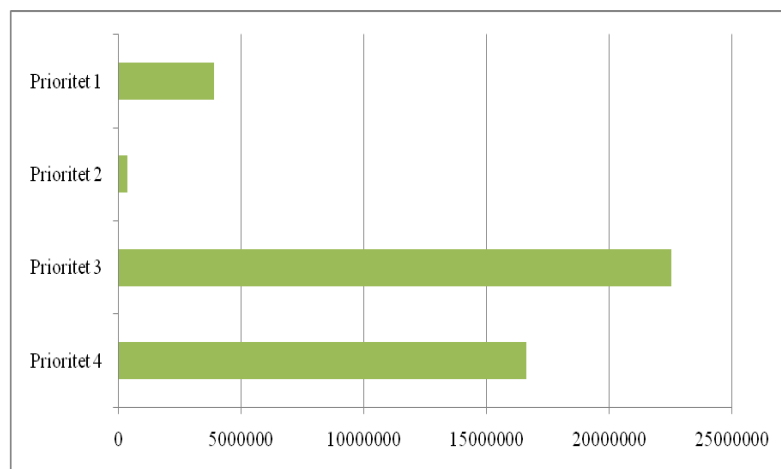


Grafik 7: Struktura izvora finansijskih sredstava realizovanih za realizaciju Strateškog cilja 1 na nivou Crne Gore



U tabelarnom prikazu u nastavku dat je pregled realizovanih sredstava u toku 2013. godine u okviru Strateškog cilja 1, posebno po regionima i njihovim prioriternim oblastima. Uz prikaz realizovanih sredstava predstavljena je i struktura finansiranja prema izvorima sredstava, a navedeni su i niosoci aktivnosti po mjerama.

1.1 PRIORITETI RAZVOJA SJEVERNOG REGIONA



Od ukupnog iznosa sredstava uloženi za realizaciju razvojnih projekata u Sjevernom regionu u okviru Starteškog cilja 1, struktura ulaganja prema prioritetnim oblastima je sljedeća:

Prioritet 1 *Razvoj ljudskih resursa 9%*

Prioritet 2 *Poboljšanje konkurentnosti razvojem poslovne infrastrukture i okruženja 1%*

Prioritet 3 *Razvoj komunalne, javne i putne infrastrukture 52%*

Prioritet 4 *Poboljšanje konkurentnosti održivim korišćenjem privrednih, ruralnih i kulturnih resursa 38%*

1.1.1 Razvoj ljudskih resursa

U okviru prioriteta - razvoj ljudskih resursa u 2013. godini u Sjevernom regionu realizovano je 20 razvojnih projekata ukupne vrijenosti 3,9 miliona EUR, pri čemu je najveći dio sredstava 3,3 miliona EUR obazbijeden iz državnog budžeta. Najviše sredstava utrošeno je u okviru aktivnosti Sticanje praktičnih iskustava i priprema za zapošljavanje mladih u okviru kojeg je realizovan Program pružanje pomoći mladima da steknu prvo praktično iskustvo kroz primjenu Zakona o stručnom obrazovanju, vrijednosti 1,5 miliona EUR.

Mjera	Aktivnosti u okviru mjere	Sredstva realizovana u 2013. god. u EUR	Izvori sredstava u EUR			Nosioci
			Budžet Crne Gore	Budžeti JLS	Ostali izvori	
1.1.1.1 Unapređenje tržišta rada i sistema zapošljavanja	<i>1.1.1.1.1</i> <i>Programi za stimulisanje zapošljavanja</i>	1.119.019	1.119.019			MRSS, ZZZCG
	<i>1.1.1.1.2</i> <i>Programi za unapređenje tržišta rada</i>					
1.1.1.2 Promovisanje društvene inkluzije	<i>1.1.1.2.1</i> <i>Razvijanje servisa socijalne zaštite u opštinama u Sjevernom regionu (Servis</i>	835.800	247.554	56.000	532.246 Donacije 475.000	ZZZCG, MRSS, UNDP, DJR, NVO Srce

	<p><i>za posredovanje i zapošljavanje osoba sa invaliditetom: Servis pomoći podrške ženama; Servis sveobuhvatne podrške porodici u riziku)</i></p> <p><i>1.1.1.2.2 Rješavanje stambenih problema socijalnih grupa stanovništva</i></p> <p><i>1.1.1.2.3 Poboljšanje uslova za boravak grupa sa posebnim i specifičnim potrebama</i></p>				EU fondovi 57.246	Opštine: Mojkovac, Bijelo Polje, Šavnik
1.1.1.3 Ulaganje i izgradnja sistema doživotnog obrazovanja	<p><i>1.1.1.3.1 Priprema za zapošljavanje (prekvalifikacija, dokvalifikacija i sl.)</i></p> <p><i>1.1.1.3.2 Sticanje praktičnih iskustava i priprema za zapošljavanje mladih</i></p>	1.937.128	1.935.728		Donacije 1.400	ZZZCG, Turistička organizacija Mojkovac
1.1.1.4 Jačanje kapaciteta lokalnih samouprava za strateško planiranje i korišćenje EU fondova i drugih raspoloživih izvora finansiranja	<i>1.1.1.4.1 Obuka i priprema lokalnih službenika za korišćenje EU fondova</i>	2.205		345	Donacije 1.860	Opština Mojkovac
UKUPNO		3.894.152	3.302.301	56.345	535.506 Donacije 478.260 EU fondovi 57.246	

1.1.2 Poboljšanje konkurentnosti razvojem poslovne infrastrukture i okruženja

U cilju poboljšanja konkurentnosti razvojem poslovne infrastrukture i okruženja u Sjevernom regionu u 2013. godini, opštine Berane, Kolašin i Mojkovac radile su na uspostavljanju biznis zona i biznis inkubatora (Berane), dok su opštine Plav i Bijelo Polje unaprijedile IT tehnologiju. Ukupna vrijednost sredstava utrošenih u 2013. godini u ove svrhe iznosila je 335.064 EUR i sva sredstva su obezbijeđena iz državnog budžeta.

Mjera	Aktivnosti u okviru mjere	Sredstva realizovana u 2013. god. u EUR	Izvori sredstava u EUR			Nosioци
			Budžet Crne Gore	Budžeti JLS	Ostali izvori	
1.1.2.1 Izgradnja i opremanje privrednih zona, biznis inkubatora, poslovno-razvojnih centara	<i>1.1.2.1.1</i> <i>Osnivanje objekata poslovne infrastructure u Sjevernom regionu</i>	320.000		320.000		Opštine: Berane, Kolašin i Mojkovac
1.1.2.2 Promocija i korišćenje novih ICT-a, komunikacione mreže	<i>1.1.2.2.1</i> <i>Poboljšanje korišćenja savremenih IT tehnologija u poslovanju i informisanju zainteresovanih strana</i>	15.064		15.064		Opštine Plav i Bijelo Polje
UKUPNO		335.064		335.064		

1.1.3 Razvoj komunalne, javne i putne infrastrukture

Razvoj komunalne, javne i putne infrastrukture i dalje je prioritetna oblast Sjevernog regiona u okviru koje se realizuje najviše projekata, kako po broju, tako i po ukupnoj vrijednosti. Od ukupnih sredstava realizovanih u Sjevernom regionu u okviru Strateškog cilja 1 – 42,7 miliona EUR, nešto više od polovine, oko 53% utošeno je na razvoj komunalne, javne i putne infrastrukture. Pod mjerama koje se odnose na komunalnu i javnu infrastrukturu realizovan je 31 projekat, a neki od najvrjednijih su: izgradnja dječijeg vrtića u opštini Bijelo Polje i završetak izgradnje sportskih objekata u opštinama Žabljak i Kolašin. Kada je u pitanju putna infrastruktura realizovano je 45 projekata koji uključuju rekonstrukciju postojeće putne infrastrukture, izgradnju nove (obilaznica, tunela, loklanih puteva), kao i izradu projekata, a najvrjedniji među njima su rekonstrukcija puta Berane - Kolašin, dionica Berane - Lubnice (2.238.946 EUR u 2013. god.) i rekonstrukcija puta Slijepač most - Pljevlja (1.653.855 EUR u 2013. god.)

Mjera	Aktivnosti i projekti	Sredstva realizovana u 2013. god. u EUR	Izvori sredstava u EUR			Nosioци
			Budžet Crne Gore	Budžeti JLS	Ostali izvori	
1.1.3.1 Održavanje i unapređenje komunalne i javne infrastrukture	<p><i>1.1.3.1.1 Izgradnja vodovodne infrastrukture u Sjevernom regionu</i></p> <p><i>1.1.3.1.2 Izgradnja i unapređenje službi zaštite i spašavanja</i></p> <p><i>1.1.3.1.3 Izgradnja i unapređenje predškolske i školske infrastrukture</i></p> <p><i>1.1.3.1.4 Izgradnja i unapređenje zdravstvene i socijalne infrastukture</i></p> <p><i>1.1.3.1.5 Izgradnja i unapređenje sportske infrastrukture u Sjevernom regionu</i></p> <p><i>1.1.3.1.6 Izgradnja i unapređenje ostale javne infrastrukture</i></p>	10.753.055	6.555.181	544.368	<p>3.653.506</p> <hr/> <p>Donacije 3.212.439 EU fondovi 441.067</p>	DJR, MORIT, MPRR, MPS, MZD, Vlada CG, Turska agencija-TIKA, opštine Sjevernog regiona
1.1.3.2 Izgradnja, održavanje i unapređenje saobraćajne infrastrukture (drumskog, željezničkog i vazdušnog saobraćaja)	<p><i>1.1.3.2.1 Izgradnja putne infrastrukture</i></p> <p><i>1.1.3.2.2 Sanacija i rekonstrukcija željezničke infrastrukture</i></p>	10.608.612	6.838.494	1.143.617	<p>2.626.501</p> <hr/> <p>Donacije 537.011 EU fondovi 1.998.890 Krediti 90.600</p>	MSP/DZS, DJR, ŽICG, opštine Sjevernog regiona
1.1.3.3 Veći stepen bezbjednosti u saobraćaju	<p><i>1.1.3.3.1 Program rekonstrukcije raskrsnica za Sjeverni region</i></p> <p><i>1.1.3.3.2</i></p>	1.195.365	393.347	69.665	<p>EU fondovi 732.351</p>	MSP/DZS, Vlada CG, opštine Bijelo Polje, Pljevlja i Rožaje

	<i>Program sanacije tunela za Sjeverni region</i>					
	<i>1.1.3.3.3 Izgradnja opštinske i regionalne infrastrukture za veću bezbjednost saobraćaja</i>					
	UKUPNO	22.557.032	13.787.022	1.757.650	7.012.358 Donacije 3.749.450 EU fondovi 3.172.308 Kreditni 90.600	

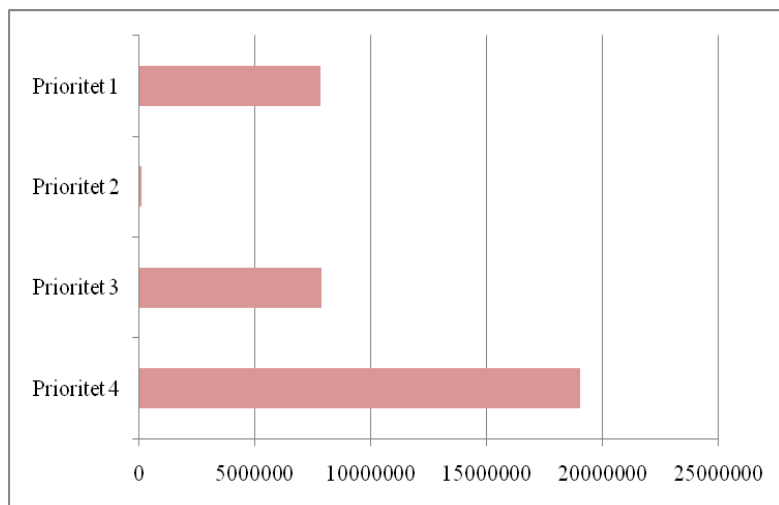
1.1.4 Poboljšanje konkurentnosti održivim korišćenjem privrednih, ruralnih i kulturnih resursa

U cilju povećanja konkurentnosti korišćenjem privrednih, ruralnih i kulturnih resursa kroz unapređenje ruralnog i novih vidova turizma, održivim razvojem poljoprivrede, razvojem energetike i valorizacijom prirodne i kulturne baštine, u Sjevernom regionu u 2013. godini realizovano je 11 projekata, ukupne vrijednosti 16,6 miliona EUR. Najveći dio sredstava obezbijeden je kroz javno-privatno partnerstvo i iz državnog budžeta.

Mjera	Aktivnosti i projekti	Sredstva realizovana u 2013. god. u EUR	Izvori sredstava u EUR			Nosioци
			Budžet Crne Gore	Budžeti JLS	Ostali izvori	
1.1.4.1 Dalje unapređenje ruralnog i novih vidova turizma (biciklizam, splavarenje, lovni turizam i sl.)	<i>1.1.4.1.1 Promocija nacionalnih parkova u turističke svrhe</i> <i>1.1.4.1.2 Izgradnja biciklističkih staza</i> <i>1.1.4.1.3 Uređenje pješačkih i ski staza na Sjeveru Crne Gore</i>	1.125.827	469.022	25.800	631.005 <hr/> Donacije 325.397 EU fondovi 305.608	MORIT, UNDP, GEF DJR, MKUL, NTO, Planinarski savez CG, Biciklistički savez CG, RRABKP, opštine Sjevernog regiona
1.1.4.2 Izgradnja zimskih	<i>1.1.4.2.1 Uspostavljanje novih zimskih centara na</i>	54.890	46.890	8.000		MORT, opštine Mojkovac Bijelo

centara i potrebne turističke infrastrukture	<i>u Sjevernom regionu</i>					Polje
1.1.4.3 Održivi razvoj poljoprivrede	<i>1.1.4.3.1. Aktivnosti i mjere u okviru održivog razvoja poljoprivrede prikazane su u Annex-u</i> <i>1.1.4.3.2 Lokalni podsticaji razvoja poljoprivrede</i>	6.574.413	6.568.285	6.128		MPR, opština Mojkovac
1.1.4.4 Razvoj energetike (obnovljivi izvori energije, primjena mjera energetske efikasnosti)	<i>1.1.4.3.1 Obnovljivi izvori energije- izgradnja malih hidroelektrana na vodotocima u Sjevernom regionu</i>	8.057.254			JPP 8.057.254	MEK, Investitor (Koncesionar)
1.1.4.5 Razvoj prerađivačke industrije, šumarstva i vodoprivrede na održiv način	<i>1.1.4.5.1 Regulisanje toka rijeka i zaštita plavnih područja</i>	130.000	130.000			Vlada CG, opština Plav
1.1.4.6 Valorizacija prirodne i kulturne baštine	<i>1.1.4.6.1 Izgradnja i obnova domova kulture u opštinama na Sjeveru</i> <i>1.1.4.6.2 Realizacija programa „Razvoj kulture na sjeveru</i> <i>1.1.4.6.3 Zastita i očuvanje kulturnih dobara</i>	674.064	644.064	30.000		DJR, MKUL, centri za kulturu u 11 opština Sjevernog regiona u saradnji sa javnim ustanovama iz drugih djelova CG
UKUPNO		16.616.448	7.858.261	69.928	8.688.259 <hr/> Donacije 325.397 EU fondovi 305.608 JPP 8.057.254	

1.2 PRIORITETI RAZVOJA SREDIŠNJEG REGIONA



Od ukupnog iznosa sredstava uloženih za realizaciju razvojnih projekata u Središnjem regionu u okviru Starteškog cilja 1, struktura ulaganja prema prioritetnim oblastima je sljedeća:

Prioritet 1 Povećanje konkurentnosti jačanjem ljudskih potencijala 22%

Prioritet 2 Unapređenje uslova za razvoj usluga, proizvodnje i preduzetništva 0% (77.110 EUR)

Prioritet 3 Valorizacija kulturnih i prirodnih potencijala na održiv način 23%

Prioritet 4 Razvoj komunalne, javne i putne infrastrukture 55%

1.2.1 Povećanje konkurentnosti jačanjem ljudskih potencijala

Za povećanje konkurentnosti jačanjem ljudskih potencijala u Središnjem regionu u toku 2013. godine realizovano je 15 projekata ukupne vrijednosti 7,8 miliona EUR, uglavnom iz državnog budžeta. Najveći dio sredstava, tačnije 5,8 miliona EUR iz državnog budžeta, odnosi se na realizaciju Programa pružanja pomoći mladima da steknu prvo praktično iskustvo kroz primjenu Zakona o stručnom obrazovanju, čemu je dat veliki značaj.

Mjera	Aktivnosti i projekti	Sredstva realizovana u 2013. god. u EUR	Izvori sredstava u EUR			Nosioци
			Budžet Crne Gore	Budžeti JLS	Ostali izvori	
1.2.1.1 Umrežavanje visokoobrazovnih ustanova i privrednih subjekata	<i>1.2.1.1.1 Izgradnja visoko-obrazovnih institucija</i>	/	/	/	/	MPS, DRJ
	<i>1.2.1.1.2 Izgradnja objekata za podršku visokoškolskom obrazovanju</i>					

1.2.1.2 Razvoj tržišta rada i sistema zapošljavanja	<i>1.2.1.2.1</i> <i>Programi za stimulanje zapošljavanja</i>	634.292	634.292			<i>ZZZCG</i>
1.2.1.3 Promovisanje društvene inkluzije	<i>1.2.1.3.1</i> <i>Poboljšanje uslova za život i rad grupama sa posebnim i specifičnim potrebama</i>	674.579	402.202	60.613	EU fondovi 211.764	MRSS, DJR, UNDP, ZZZCG i JLS Središnjeg regiona
1.2.1.4 Ulaganje i izgradnja sistema doživotnog obrazovanja u skladu sa potrebama tržišta	<i>1.2.1.4.1</i> <i>Priprema za zapošljavanje (prekvalifikacija, dokvalifikacija i sl.)</i> <i>1.2.1.4.2</i> <i>Sticanje praktičnih iskustava i priprema za zapošljavanje mladih.</i>	6.515.785	6.515.785			<i>ZZZCG</i>
1.2.1.5 Jačanje kapaciteta lokalnih samouprava za strateško planiranje i korišćenje EU	<i>1.2.1.5.1</i> <i>Obuka i priprema lokalnih službenika za korišćenje EU fondova</i>	/	/	/	/	
UKUPNO		7.824.656	7.552.279	60.613	EU fondovi 211.764	

1.2.2 Unapređenje uslova za razvoj usluga, proizvodnje i preduzetništva³

U cilju unapređenja uslova za razvoj usluga, proizvodnje i preduzetništva, u Središnjem regionu u toku 2013. godine, realizovana su 2 razvojna projekta ukupne vrijednosti 77.110 EUR, finansirani uglavnom iz državnog budžeta.

³ U okviru ovog prioriteta kroz mjere 1.2.2.2 Unapređenje informacione tehnologije i e-trgovine i 1.2.2.3 Transfer znanja i tehnologija, nije bilo podataka o realizovanim projektima u toku 2013. godine

Mjera	Aktivnosti i projekti	Sredstva realizovana u 2013. god. u EUR	Izvori sredstava u EUR			Nosioci
			Budžet Crne Gore	Budžeti JLS	Ostali izvori	
1.2.2.1 Unapređenje privredne infrastrukture (poslovnih zona, biznis inkubatora, tehnoloških parkova)	<i>1.2.2.1.1</i> <i>Stvaranje uslova za razvoj inovativnost, preduzetništva i privlačenje investitora</i>	10.000		10.000		Prijestonica Cetinje
1.2.2.4 Promocija i ulaganje u istraživanje, razvoj i inovacije	<i>1.2.2.4.1</i> <i>Povezivanje nauke i preduzetništva u cilju razvijanja novih tehnoloških rješenja i proizvoda</i>	67.170	67.170	67.170		MN, zainteresovane kompanije
UKUPNO		77.170	67.170	10.000		

1.2.3 Valorizacija kulturnih i prirodnih potencijala na održiv način⁴

Razvojni projekti vezani za održivi razvoj poljoprivrede, turizma, energetike, kao i valorizaciju kulturno-istorijske baštine značajni su za Središnji region u okviru prioritetne oblasti valorizacija kulturnih i prirodnih potencijala na održiv način. Takvih projekata u toku 2013. godine u Središnjem regionu realizovano je 20, a njihova ukupna vrijednost je 7,5 miliona EUR. Izvor najvećeg dijela sredstava jeste Agrobudžet, a sredstva su realizovana kroz mjere za održivi razvoj poljoprivrede.

⁴ U okviru ovog prioriteta kroz mjere 1.2.3.3 Promocija regionalnih klastera radi jačanja turističkih potencijala i 1.2.3.5 Razvoj prerađivačke industrije na održiv način, nije bilo podata o realizovanim projektima u toku 2013. godine

Mjera	Aktivnosti i projekti	Sredstva realizovana u 2013. god. u EUR	Izvori sredstava u EUR			Nosioци
			Budžet Crne Gore	Budžeti JLS	Ostali izvori	
1.2.3.1 Održivi razvoj poljoprivrede	<i>1.2.3.1.1</i> Aktivnosti i mjere u okviru održivog razvoja poljoprivrede prikazane su u Aneksu ovog akcionog plana	5.251.917	5.245.917	1.000	Donacije 5.000	MPRR, Glavni grad Podgorica
1.2.3.2 Održivi razvoj turizma i izgradnja turističke infrastrukture	<i>1.2.3.2.1</i> Promocija i valorizacija novih vidova turizma <i>1.2.3.2.2</i> Promocija nacionalnih parkova u turističke svrhe	331.350	126.350	5.000	JPP 200.000	DRJ, Prijestonica Cetinje i Privatni partner
1.2.3.4 Razvoj energetike (obnovljivi izvori energije, primjena mjera energetske efikasnosti)	<i>1.2.3.4.1</i> Razvoj obnovljivih izvora energije <i>1.2.3.4.2</i> Promocija i primjena mjera energetske efikasnosti	503.000			503.000 <hr/> JPP 500.000 Donacije 3.000	MEK, Investitor (Koncesionar), Glavni grad Podgorica, GIZ
1.2.3.6 Valorizacija prirodne i kulturno –istorijske baštine	<i>1.2.3.6.1</i> Istraživanja, sanacija, izgradnja i obnova objekata kulture <i>1.2.3.6.2</i> Organizovanje kulturnih manifestacija <i>1.2.3.6.3</i> Zastita i očuvanje kulturnih dobara	1.771.514	1.610.668	148.615	Donacija 12.231	MKUL, JLS Središnjeg regiona
UKUPNO		7.857.781	6.981.935	154.615	720.231 <hr/> JPP 700.000 Donacije 20.231	

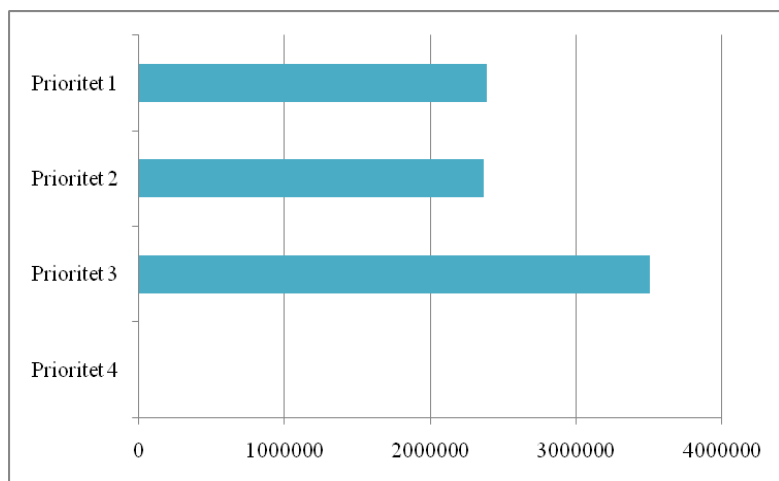
1.2.4 Razvoj komunalne, javne i putne infrastrukture

Ulaganja u razvoj komunalne, javne i putne infrastrukture dominantna su i u Središnjem regionu. Od ukupnog iznosa uloženih sredstava u Središnjem regionu za realizaciju aktivnosti u okviru Strateškog cilja 1, uloženo je 53% na projekte u cilju razvoja komunalne, javne i putne infrastrukture. Ovim finansijskim sredstvima u toku 2013. godine realizovana su 42 projekta, uglavnom višegodišnjeg karaktera, ali po planiranoj dinamici sprovođenja, sa skoro 50% sredstava iz državnog budžeta. Broj projekata u okviru unapređenja komunalne i javne infrastrukture gotovo je isti broju projekata koji su realizovani u saobraćajnoj infrastrukturi, a neki od najvećih su: projekat rekonstrukcije i izgradnje vodovodnog sistema GO Golubovci (2.709.265 EUR u 2013. god.), rekonstrukcija i adaptacija bivše Upravne zgrade Oboda na Cetinju (1.571.926 EUR u 2013. god.), Izgrađena obilaznica Nikšić – II faza (3.320.379 EUR u 2013. god.), rekonstrukcija Njegoševe ulice u Prijestonici Cetinje (1.300.000 EUR u 2013. god.) i drugi.

Mjera	Aktivnosti i projekti	Sredstva realizovana u 2013. god. u EUR	Izvori sredstava u EUR			Nosioци
			Budžet Crne Gore	Budžeti JLS	Ostali izvori	
1.2.4.1 Održavanje i unapređenje komunalne infrastrukture	<i>1.2.4.1.1 Unapređenje i izgradnja vodovodnog i kanalizacionog sistema u Središnjem regionu</i>	12.265.471	6.353.862	4.811.321	1.100.288	Vlada CG, DRJ, MPS, UNDP, MZD, JLS, Preduzeća za vodovod i kanalizaciju
	<i>1.2.4.1.2 Održavanje i unapređenje javnih objekata i infrastrukture</i>				EU fondovi 284.847	
	<i>1.2.4.1.3 Rekonstrukcija i izgradnja objekata za potrebe obrazovanja</i>				Donacije 100.000	
	<i>1.2.4.1.4 Rekonstrukcija i izgradnja objekata za potrebe zdravstva</i>				Krediti 715.759	
	<i>1.2.4.1.5 Unapređenje sportskih objekata</i>					
1.2.4.2 Izgradnja, održavanje i unapređenje	<i>1.2.4.2.1 Izgradnja putne infrastrukture</i>	6.479.518	2.442.760	967.693	Krediti 3.069.063	MSP/DZS, DJR, MKUL, Glavni grad Podgorica, Prijestonica Cetinje

saobraćajne infrastrukture (željezničkog, vazdušnog i drumskog saobraćaja)						
1.2.4.3 Veći stepen bezbjednosti u saobraćaju	1.2.4.3.1 <i>Program rekonstrukcije raskrsnica za Središnji region</i>	325.491	325.491			MSP/DZS
UKUPNO		19.070.480	9.122.113	5.779.014	4.169.351 <hr/> EU fondovi 284.847 Donacije 100.000 Krediti 3.784.822	

1.3 PRIORITETI RAZVOJA PRIMORSKOG REGIONA



Od ukupnog iznosa sredstava uloženih za realizaciju razvojnih projekata u Primorskom regionu u okviru Starteškog cilja 1, struktura ulaganja prema prioritetnim oblastima je sljedeća:

Prioritet 1 *Razvoj ljudskih potencijala 29%*

Prioritet 2 *Valorizacija privrednih, kulturnih i prirodnih resursa na održiv način 29%*

Prioritet 3 *Razvoj komunalne, javne i putne infrastrukture 42%*

Prioritet 4 *Jačanje konkurentnosti razvojem preduzetništva 0% (nije bilo razvojnih projekata)*

1.3.1 Razvoj ljudskih potencijala⁵

U toku 2013. godine u cilju razvoja ljudskih resursa u Primorskom regionu realizovano je 11 projekata ukupne vrijednosti 2,4 miliona EUR, obezbijeđenih uglavnom iz državnog budžeta. Kao i u slučaju ostala dva regiona, najveći iznos sredstava u okviru ovog prioriteta odnosi se na realizaciju Programa pružanja pomoći mladima da steknu prvo praktično iskustvo kroz primjenu Zakona o stručnom obrazovanju, za koji je za Primorski region utrošeno 1,4 miliona EUR iz državnog budžeta.

Mjera	Aktivnosti i projekti	Sredstva realizovana u 2013. god. u EUR	Izvori sredstava u EUR			Nosioци
			Budžet Crne Gore	Budžeti JLS	Ostali izvori	
1.3.1.1 Usaglašavanje tražnje i ponude radne snage i	<i>1.3.1.1.1</i> <i>Programi za stimulisanje zapošljavanja</i>	611.736	611.736			<i>ZZZCG</i>

⁵ U okviru ovog prioriteta kroz mjeru 1.3.1.2 Usklađivanje sistema obrazovanja sa potrebama tržišta rada, nije bilo podataka o realizovanim projektima u toku 2013. godine

unapređenje mjera zapošljavanja						
1.3.1.3 Promovisanje društvene inkluzije	<i>1.3.1.3.1 Razvijanje servisa socijalne zaštite u opštinama u Primorskom regionu</i>	48.619			EU fondovi 48.619	MRSS, UNDP, Opština Bar
1.3.1.4 Ulaganje i izgradnja sistema doživotnog obrazovanja	<i>1.3.1.4.1 Priprema za zapošljavanje (prekvalifikacija, dokvalifikacija i sl.) 1.3.1.4.2 Sticanje praktičnih iskustava i priprema za zapošljavanje mladih.</i>	1.727.115	1.727.115			ZZZCG
1.3.1.5 Jačanje kapaciteta lokalnih samouprava za strateško planiranje i korišćenje EU fondova i drugih raspoloživih izvora finansiranja	<i>1.3.1.5.1 Izrada i usvajanje Strateških planova razvoja jedinica lokalne samouprave</i>					MEK, JLS
UKUPNO		2.387.470	2.338.851		EU fondovi 48.619	

1.3.2 Valorizacija privrednih, kulturnih i prirodnih resursa na održiv način

U okviru prioritetne oblasti valorizacija privrednih, kulturnih i prirodnih resursa na održiv način, u toku 2013. godine u Primorskom regionu utrošeno je 2,4 miliona EUR za realizaciju 13 projekata, pri čemu se najveći dio utrošenih sredstava odnosio na projekte u oblasti valorizacije, zaštite i razvoja kulturne i prirodne baštine.

Mjera	Aktivnosti i projekti	Sredstva realizovana u 2013. god. u EUR	Izvori sredstava u EUR			Nosioci
			Budžet Crne Gore	Budžeti JLS	Ostali izvori	
1.3.2.1 Stvaranje potrebne turističke i prateće infrastrukture	<i>1.3.2.1.1</i> <i>Uređenje plaža i šetališta u Primorskom regionu</i>	181.179		161.179	Donacije 20.000	Opština Bar /Javno preduzeće za upravljanje morskim dobrom, CMSR Slovenije
1.3.2.2 Održivi razvoj poljoprivrede u korist turizma i razvoj marikulture	<i>1.2.3.1.1</i> <i>Aktivnosti i mjere u okviru održivog razvoja poljoprivrede prikazane su u Aneksu ovog akcionog plana</i>	976.743	976.743			MPPR
1.3.2.3 Valorizacija, zaštita i razvoj kulturne i prirodne baštine	<i>1.3.2.3.1</i> <i>Zastita i očuvanje kulturnih dobara</i> <i>1.3.2.3.2</i> <i>Zaštita prirodnih dobara i unapređenje turističkih proizvoda u Tivtu</i> <i>1.3.2.3.3</i> <i>Razvoj obnovljivih izvora energije</i>	1.207.768	294.041		913.727 EU fondovi 654.647 JPP 259.080	MEK, Investitor (Koncesionar), MKUL, opština Tivat
UKUPNO		2.365.690	1.270.784	161.179	933.727 EU fondovi 654.647 Donacije 20.000 JPP 259.080	

1.3.3 Razvoj komunalne, javne i putne infrastrukture

U poređenju sa sredstvima utrošenim za realizaciju projekata u okviru drugih prioriternih oblasti razvoja Primorskog regiona, sredstava za razvoj komunalne, javne i putne infrastrukture u Primorskom regionu u toku 2013. godine jesu bila najveća, ali ne u tolikoj mjeri kao u slučaju Sjevernog i Središnjeg regiona gdje su ova ulaganja bila dominantna. Od ukupnih sredstava uložениh u okviru Strateškog cilja 1 u Primorskom regionu, 44% sredstava odnosilo se na projekte iz komunalne, javne i putne infrastrukture. Realizovano je 19 projekata, najviše u okviru poboljšanja funkcionisanja javne i komunalne infrastrukture, a sredstva su uglavnom obezbijeđena iz budžeta jedinica lokalne samouprave ovog regiona i državnog budžeta.

Mjera	Aktivnosti i projekti	Sredstva realizovana u 2013. god. u EUR	Izvori sredstava u EUR			Nosioци
			Budžet Crne Gore	Budžeti JLS	Ostali izvori	
1.3.3.1 Poboljšanje funkcionisanja javne i komunalne infrastrukture, prije svega vodosnabdijevanja i kanalizacije, sa tretmanom otpadnih voda	<i>1.3.3.1.1</i> Rekonstrukcija i izgradnja objekata za potrebe obrazovanja <i>1.3.3.1.2</i> Unapređenje ostale javne infrastrukture	1.295.093	135.946	1.030.818	EU fondovi 128.129	DRJ, MPS, opštine Bar, Ulcinj i Budva
1.3.3.2 Razvoj i unapređenje saobraćajne infrastrukture (željezničkog, vazdušnog i drumskog saobraćaja)	<i>1.3.3.2.1</i> Unapređenje saobraćajne infrastrukture u Primorskom regionu	1.583.918	1.146.339	437.579		MSP/DZS, DJR, Opština Budva
1.3.3.3 Veći stepen turističke bezbjednosti i bezbjednosti u saobraćaju	<i>1.3.3.3.1</i> Program rekonstrukcije raskrsnica za Primorski region region	627.271	262.247	365.024		MSP/DZS, opštine Budva i Ulcinj
UKUPNO		3.506.282	1.544.532	1.833.421	EU fondovi 128.129	

1.3.4 Jačanje konkurentnosti razvojem preduzetništva

U toku 2013. godine o okviru prioritetne oblasti jačanje konkurentnosti razvojem preduzetništva, u Primorskom regionu nije bilo realizovanih projekata kroz predviđene mjere razvoja: 1.3.4.1 Unapređenje poslovne infrastrukture (biznis inkubatora, privrednih i turističkih zona), 1.3.4.2 Jačanje obrazovanja u skladu sa potrebama privatnog sektora u cilju usklađivanja ponude i tražnje za radnom snagom i 1.3.4.3 Promovisanje i korišćenje novih ICT-a.

1.4 REKAPITULACIJA STRATEŠKOG CILJA 1

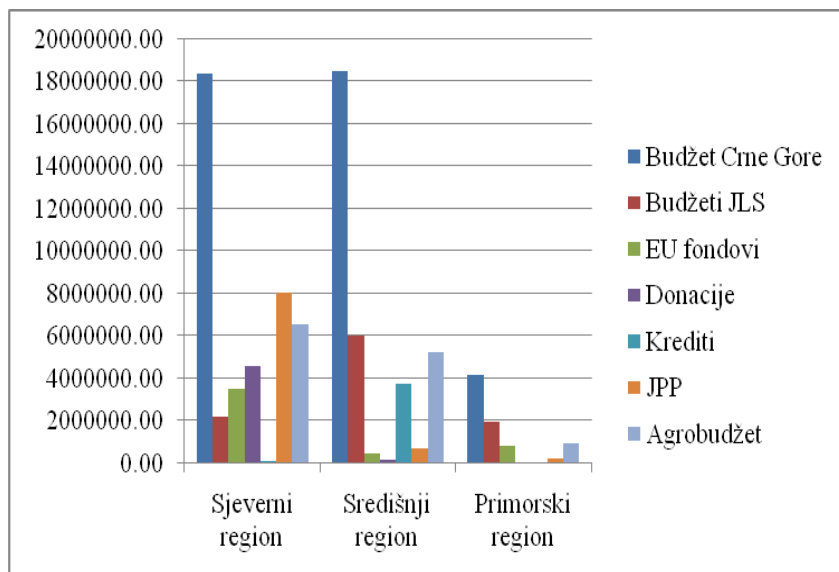
Kao što je pomenuto, za realizaciju razvojnih projekata i aktivnosti u okviru Strateškog cilja 1 na nivou Crne Gore u 2013. godini uloženo je ukupno 86.495.903 EUR. Najviše sredstava realizovano je iz državnog budžeta 47%, zatim iz Agrobudžeta 15%, budžeta jedinica lokalne samouprave 12%, kroz privatno-javno partnerstvo 10%, EU fondova 6% i po 5% sredstava iz donacija i kredita.

Struktura finansiranja ovog strateškog cilja po regionima data je u nastavku tabelarno i grafički.

Tabela 1: Struktura finansiranja strateškog cilja 1 u 2013. godini, po regionima (EUR)

Region	Sredstva realizovana u 2013. god. u EUR na strateški cilj 1	% u odnosu na ukupna sredstva	Izvori sredstava							
			Budžet Crne Gore	Budžeti JLS	Ukupni ostali izvori	Struktura ostalih izvora				
						EU fondovi	Donacije	Krediti	JPP	Agrobudžet
Sjeverni region	43.405.968	50%	18.379.299	2.212.859	22.813.810	3.535.162	4.553.107	90.000	8.057.256	6.578.285
Središnji region	34.830.673	40%	18.479.850	6.004.242	10.346.581	496.611	120.231	3.784.822	700.000	5.244.917
Primorski region	8.259.262	10%	4.177.444	1.994.600	2.087.218	831.395	20.000	0	259.080	976.743
UKUPNO	86.495.903	/	41.036.593	10.211.701	35.247.609	4.863.168	4.693.338	3.874.822	9.016.336	12.799.945

Grafik 8: Struktura finansiranja strateškog cilja 1 u 2013. god, po regionima (EUR)



Dominantan izvor finansiranja razvojnih projekata u okviru Strateškog cilja 1 u slučaju Sjevernog regiona bio je državni budžet 42%, zatim JPP 19%, Agrobudžet 15%, donacije 11%, EU fondovi 8% i budžeti JLS 5%.

Struktura finansiranja razvojnih projekata Strateškog cilja 1 Središnjeg regiona je sljedeća: državni budžet 53%, budžeti JLS 17%, Agrobudžet 15%, krediti 11%, JPP i EU fondovi po 2%.

Primorski region je aktivnosti u okviru Strateškog cilja 1 finansiran sredstvima iz sljedećih izvora, procentualno: državni budžet 51%, budžeti JLS 24%, Agrobudžet 12%, EU fondovi 10%, i JPP 3%.

Strateški cilj 2: UBRZANI RAZVOJ MANJE RAZVIJENIH JEDINICA LOKALNE SAMOUPRAVE I REGIONA

Strategijom regionalnog razvoja Crne Gore i Zakonom o regionalnom razvoju, definisano je da će jedinice lokalne samouprave koje se nalaze ispod 75% nacionalnog prosjeka razvijenosti, kao manje razvijene jedinice lokalne samouprave, biti podržane kroz mjere u okviru Strateškog cilja 2 - Ubrzani razvoj manje razvijenih jedinica lokalne samouprave i regiona, čime dobijaju dodatne poene prilikom kandidovanja razvojnih projekata za finansiranje kako iz nacionalnih tako i iz sredstava komponente III IPA-e, namijenjene regionalnom razvoju. Pri tome je važno istaći da projekti moraju zadovoljiti traženi nivo kvaliteta i propisane kriterijume.

Prvo izračunavanje stepena razvijenosti JLS urađeno je u okviru Strategije regionalnog razvoja 2010-2014. godine, na osnovu podataka za period od 3 godine (2007-2009. god.). Na osnovu Uredbe o metodologiji izračunavanja indeksa razvijenosti jedinice lokalne samouprave („Sl. list CG“, br. 42/11), Ministarstvo ekonomije je 2013. godine objavilo Listu stepena razvijenosti jedinica lokalne samouprave Crne Gore, prosjek za period 2010-2012. god. („Sl. list CG“, br. 61/13). U manje razvijene JLS sa stepenom razvijenosti ispod 75% nacionalnog prosjeka svrstane su prijestonica Cetinje i opštine: Pljevlja, Kolašin, Mojkovac, Berane, Šavnik, Rožaje, Bijelo Polje, Plav i Andrijevica, dakle uglavnom opštine Sjevernog regiona.

U realizaciju ovog strateškog cilja uključene su aktivnosti Investiciono-razvojnog fonda Crne Gore A.D, kao i isplate sredstava u okviru MIDAS projekta, Egalizacionog fonda, uslovnih dotacija i programa državne pomoći⁶.

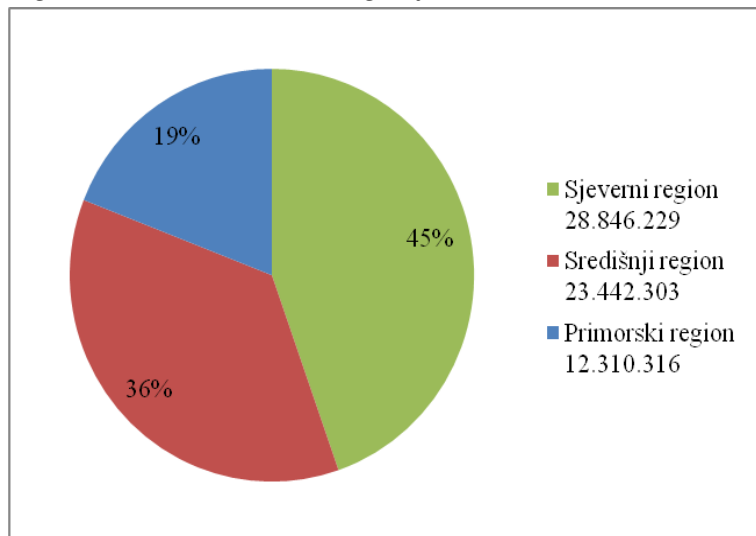
U okviru strateškog cilja 2 - Ubrzani razvoj manje razvijenih jedinica lokalne samouprave i regiona, na nivou Crne Gore uloženo je ukupno 64.598.848 EUR što je 33% sredstava uložениh u 2013. godini za realizaciju sva tri strateška cilja. Od ovog iznosa 61% sredstava isplaćeno je kroz MIDAS projekat i kreditnim sredstvima IRF-a, a ostalih 39% iz državnog budžeta, odnosno Egalizacionog fonda.

Od ukupne vrijednosti ulaganja za realizaciju aktivnosti u 2013. godini u okviru Strateškog cilja 2, oko 45% odnosilo se na Sjeverni region, 36% na Središnji region i oko 19% na Primorski region.

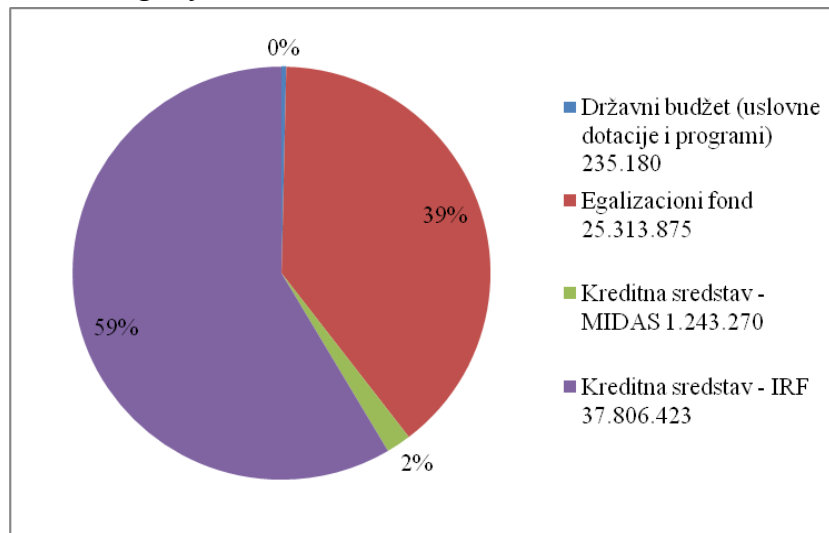
Grafički prikaz navedenih podataka dat je u nastavku.

⁶ Detaljan pregled realizacije sredstava IRF-a, MIDAS-a, Egalizacionog fonda, uslovnih dotacija i programa državne pomoći dat je u Anexu, na lokalnom, regionalnom i nacionalnom nivou.

Grafik 9: Odnos realizovanih sredstava u 2013. godini po regionima u okviru Strateškog cilja 2



Grafik 10: Struktura izvora finansiranja za realizaciju Strateškog cilja 2 na nivou Crne Gore



U tabelarnom prikazu u nastavku dat je pregled realizovanih sredstava u toku 2013. godine u okviru strateškog cilja 2, posebno po regionima i mjerama. Uz prikaz realizovanih sredstava predstavljena je i struktura finansiranja prema izvorima sredstava.

2.1 AKTIVNOSTI REALIZOVANE U SJEVERNOM REGIONU

Kao što je pomenuto u uvodnom dijelu Strateškog cilja 2, najviše realizovanih sredstava odnosilo se na jedinice lokalne samouprave Sjevernog regiona, 45% ukupnih sredstava. U poređenju sa ostala dva regiona, u slučaju Sjevernog regiona, iznos sredstava obezbijeđen iz državnog budžeta je najveći, a takođe veći je i kod iznosa kreditnih sredstava IRF-a i MIDAS-a.

Mjera	Aktivnosti u okviru mjere	Sredstva realizovana u 2013. god. u EUR	Izvori sredstava u EUR		Nosioци
			Budžet Crne Gore	Ostali izvori	
Povećanje privredne aktivnosti i dalji podsticaji razvoju preduzetništva, malog i srednjeg biznisa	<i>Aktivnosti Ivensticiono razvojnog fonda Crne Gore</i>	12.454.872		12.454.872 IRF	IRFCG
	<i>Podsticaji realizacijom "MIDAS" projekta</i>	718.364		718.364 MIDAS	MPPR
	<i>Podsticanje razvoja klastera i razvoju preduzetništva, posebno u Sjevernom regionu Crne Gore i manje razvijenim JLS</i>	35.000	35.000		MEK
Podrška manje razvijenim JLS u cilju fiskalne egalizacije	<i>Sredstva isplaćena iz Egalizacionog fonda</i>	15.567.457	15.567.457		MF
	<i>Uslovne dotacije iz Budžeta Crne Gore</i>	70.536	70.536		MF
UKUPNO		28.846.229	15.672.993	13.173.236	

2.2 AKTIVNOSTI REALIZOVANE U SREDIŠNJEM REGIONU

U Središnjem regionu vrijednost realizovanih aktivnosti u toku 2013. godine procentualno je iznosila 36% ukupno uloženi sredstava u okviru ovog strateškog cilja na nacionalnom nivou. Veći dio sredstava obezbijeđen je putem kredita IRF-a i MIDAS-a, ali značajna su i sredstva državnog budžeta.

Mjera	Aktivnosti u okviru mjere	Sredstva realizovana u 2013. god. u EUR	Izvori sredstava u EUR		Nosioци
			Budžet Crne Gore	Ostali izvori	
Povećanje privredne aktivnosti i dalji podsticaji razvoju preduzetništva, malog i srednjeg biznisa	<i>Aktivnosti Ivensticiono razvojnog fonda Crne Gore</i>	13.870.988		13.870.988 IRF	IRFCG
Podrška manje razvijenim JLS u cilju fiskalne egalizacije	<i>Sredstva isplaćena iz Egalizacionog fonda</i>	9.000.872	9.000.872		MF
	<i>Uslovne dotacije iz Budžeta Crne Gore</i>	45.437	45.437		MF
UKUPNO		23.442.303	9.046.309	14.395.994	

2.3 AKTIVNOSTI REALIZOVANE U PRIMORSKOM REGIONU

Najmanji dio sredstava u okviru ovog strateškog cilja, 19% odnosi se na aktivnosti realizovane u Primorskom regionu, i u slučaju ovog regiona skoro sva sredstva, 93% obezbijedena su putem kredita IRF-a.

Mjera	Aktivnosti u okviru mjere	Sredstva realizovana u 2013. god. u EUR	Izvori sredstava u EUR		Nosioci
			Budžet Crne Gore	Ostali izvori	
Povećanje privredne aktivnosti i dalji podsticaji razvoju preduzetništva, malog i srednjeg biznisa	<i>Aktivnosti Ivensticiono razvojnog fonda Crne Gore</i>	11.480.563		11.480.563 IRF	IRFCG
	<i>Podsticaji realizacijom "MIDAS" projekta</i>	0		0	MPPR
Podrška manje razvijenim JLS u cilju fiskalne egalizacije	<i>Sredstva isplaćena iz Egalizacionog fonda</i>	745.546	745.546		MF
	<i>Uslovne dotacije iz Budžeta Crne Gore</i>	84.207	84.207		MF
UKUPNO		12.310.316	829.753	11.480.563	

2.4 REKAPITULACIJA STRATEŠKOG CILJA 2

Kao što je pomenuto, za realizaciju razvojnih projekata i aktivnosti u okviru Strateškog cilja 2 na nivou Crne Gore u 2013. godini uloženo je ukupno 64,6 miliona EUR. Najviše sredstava obezbijedeno je putem kredita IRF-a 59%, zatim iz Egalizacionog fonda 39%, sredstava u okviru MIDAS-a 2%, dok je iznos iz državnog budžeta bio najmanji i u poređenju sa ostalim sredstvima bez procentualnog učešća u ukupnom iznosu sredstava.

Struktura finansiranja ovog strateškog cilja po regionima data je u nastavku tabelarno i grafički.

Tabela 2: Struktura finansiranja strateškog cilja 2 u 2013. godini, po regionima (EUR)

Region	Sredstva realizovana u 2013. god. u EUR na strateški cilj 2	% u odnosu na ukupna sredstva	Izvori sredstava				
			Budžet Crne Gore			Sredstva IRF-a	Sredstva MIDAS-a
			Uslovne dotacije	Programi državne pomoći ⁷	Egalizacioni fond		
Sjeverni region	28.846.229	45%	70.536	35.000	15.567.457	12.454.872	718.364
Središnji region	23.442.303	36%	45.436	0	9.000.872	13.870.988	525.006
Primorski region	12.310.316	19%	84.207	0	746.546	11.480.563	0
UKUPNO	64.598.848	/	200.000	35.000	25.313.875	37.806.423	1.243.370

⁷ U pitanju je Program podsticanja razvoja klastera u Sjevernom regionu i manje razvijenim opštinama Crne Gore 2012-2016, u 2013. godini (iznos odobrenih sredstava)

Strateški cilj 3: REGIONALNI RAZVOJ I ZAŠTITA ŽIVOTNE SREDINE

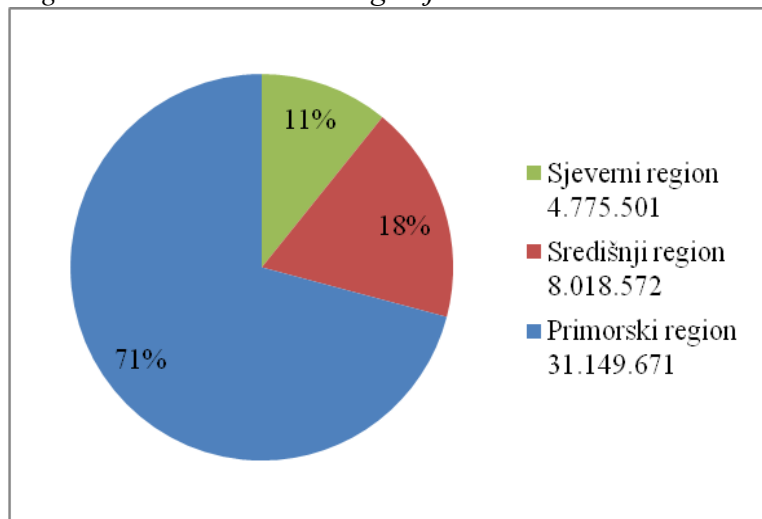
Kroz unapređenje uslova za održivo korišćenje prirodnih resursa, primjenu nisko-karbonskih tehnologija i razvoj komunalne infrastrukture, uz pružanje posebne podrške područjima koja zaostaju u razvoju, Strategijom regionalnog razvoja Crne Gore planirana je realizacija strateškog cilja 3 – Regionalni razvoj i zaštita životne sredine. U okviru navedenih prioritetnih oblasti u funkciji postizanja cilja definisano je niz mjera, kako zajedničkih za sva tri regiona, tako i pojedinačnih u skladu sa specifičnostima pojedinačnih regiona. Međutim, u toku 2013. godine razvojni projekti uglavnom su bili vezani za nekoliko mjera koje će biti predstavljene u tabelarnom prikazu.

U okviru strateškog cilja 3 – Regionalni razvoj i zaštita životne sredine, u toku 2013. godine uloženo je 43.943.744 EUR za realizaciju niza razvojnih projekata i aktivnosti u sva tri regiona Crne Gore. Sredstva utrošenja za realizaciju razvojnih projekata u okviru ovog strateškog cilja u 2013. godini čine 23% od ukupnog iznosa sredstava za sprovođenje Strategije regionalnog razvoja u 2013. godini.

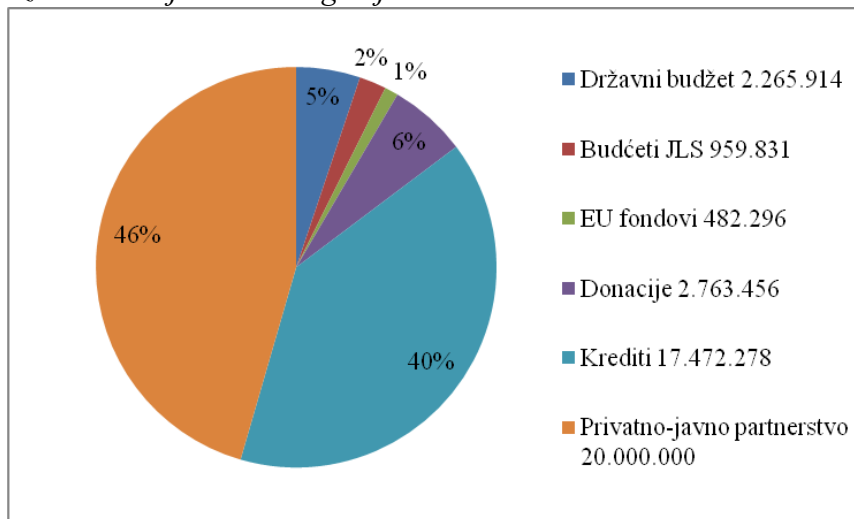
Najviše ulaganja u okviru Strateškog cilja 3 bilo je u Primorskom regionu, 71% ukupnog iznosa utrošenih sredstava, zatim u Središnjem regionu 18% i u Sjevernom regionu 11%. Sredstva su najvećim dijelom obezbijeđena kroz privatno-javno partnerstvo, procentualno 46% od iznosa ukupno uložениh sredstava u okviru ovog cilja, a na sljedećem mjestu su kreditna sredstva sa 40% učešća.

Grafički prikaz navedenih podataka dat je u nastavku.

Grafik 11: Odnos utrošenih sredstava u 2013. godini po regionima u okviru Strateškog cilja 3



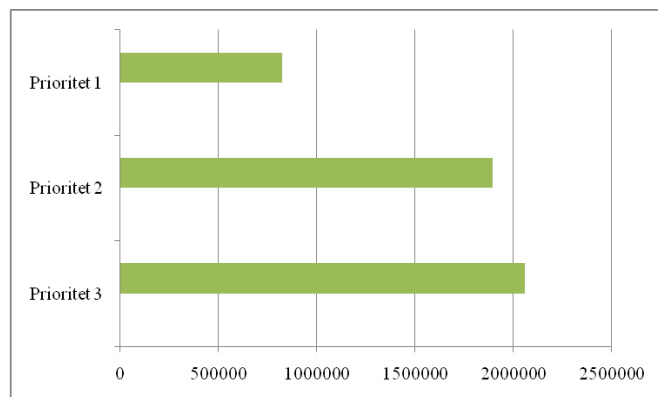
Grafik 12: Struktura izvora finansijskih sredstava utrošenih za realizaciju Strateškog cilja 3 na nivou Crne Gore



U nastavku su dati tabelarni prikazi realizovanih sredstava u toku 2013. godine u okviru Strateškog cilja 3, posebno po regionima. Prioriteti su isti za sva tri regiona u slučaju ovog strateškog cilja. Iako su mjere po prioritetima različite u skladu sa specifičnostima regiona, realizovani projekti u toku 2013. godine pripadaju istim mjerama kod sva tri regiona. Tako su u okviru prioriteta 1 - Održivo upravljanje i korišćenje prirodnih resursa, projekti realizovani samo u oblasti unapređenja prostorno planske dokumentacije, u okviru prioriteta 2 – Nisko-karbonski razvoj realizovani projekti pripadaju mjeri Smanjiti emisije kroz mjere energetske efikasnosti u rezidencijalnom i javnom sektoru i primjenu energetske efikasnijih tehnologija u industriji; koristiti energiju sunca, dok se prioritetna oblast 3 - Komunalna infrastruktura i zaštita životne sredine svela na izgradnju prioritetnih postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda i regionalnih centara za obradu otpada u čijem sastavu su sanitarne deponije.

Uz tabelarni prikaz realizovanih sredstava u nastavku, predstavljena je i struktura finansiranja prema izvorima sredstava, a navedeni su i niosoci aktivnosti po mjerama.

3.1 PRIORITETI RAZVOJA SJEVERNOG REGIONA



Od ukupnog iznosa sredstava uloženi za realizaciju razvojnih projekata u Sjevernom regionu u okviru ovog strateškog cilja, 4,8 miliona EUR, struktura ulaganja prema prioritetima je sljedeća:

Prioritet 1 Održivo upravljanje i korišćenje prirodnih resursa 17%

Prioritet 2 Nisko-karbonski razvoj 40%

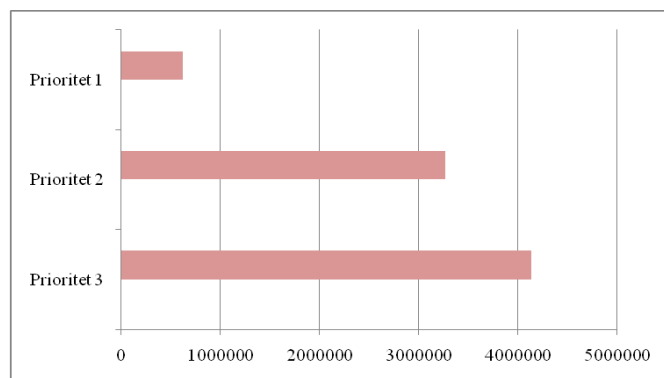
Prioritet 3 Komunalna infrastruktura i zaštita životne sredine 43%

U Sjevernom regionu u okviru Strateškog cilja 3 najviše je bilo projekata koji se odnose na komunalnu infrastrukturu i zaštitu životne sredine, odnosno na prioritet 3. U toku 2013. godine realizovano je 9 projekata u cilju unapređenja komunalne infrastrukture i zaštite životne sredine, a neki od najvrjednijih su: Izgradnja postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda u opštini Žabljak (878.000 EUR u 2013. god.) i Izgradnja uređaja za prečišćavanje otpadnih voda i segmenata vodovodne i kanalizacione mreže u opštini Rožaje (485.139 EUR u 2013. god.), a kada je u pitanju prioritetna oblast nisko-karbonski razvoj najvrjedniji projekat realizovan je u opštini Pljevlja - Ugradnja filter za prečišćavanje izduvnih gasova i smanjenje emisije suspendovanih čestica PM10 u TE „Pljevlja“ (1.000.000 EUR u 2013. god.). Sredstva za realizaciju projekata ovog strateškog cilja u slučaju Sjevernog regiona približno su u istom iznosu obezbijedena iz državnog budžeta, kredita i donacija.

Prioritet	Mjera	Aktivnosti u okviru mjere	Sredstva realizovana u 2013. god. u EUR	Izvori sredstava u EUR			Nosioци
				Budžet Crne Gore	Budžeti JLS	Ostali izvori	
3.1.1 Održivo upravljanje i korišćenje prirodnih resursa	3.1.1.1 Unaprijediti prostorno plansku dokumentaciju i posebno kontrolu gradnje na atraktivnim lokacijama (okolina)	3.1.1.1.1 Izrada prostorno urbanističke dokumentacije za opštine u Sjevernom regionu	821.108	490.430	25.236	305.452	MORT, opština Berane

	zaštićenih područja)						
3.1.2 Nisko-karbonski razvoj	3.1.2 .1 Smanjiti emisije kroz mjere energetske efikasnosti u rezidencijalnom i javnom sektoru i primjenu energetske efikasnijih tehnologija u industriji; koristiti energiju sunca	<p><i>3.1.2.1.1</i> <i>„Program energetske efikasnosti u javnim zgradama – EEPPB“ koji se realizuje po osnovu zajma KfW banke</i></p> <p><i>3.1.2.1.2</i> <i>Projekat „Energetska efikasnost u Crnoj Gori“ (MEEP) koji se realizuje po osnovu zajma Svjetske banke</i></p> <p><i>3.1.2.1.3</i> <i>Podsticanje primjene energetske efikasne sistema grijanja</i></p> <p><i>3.1.2.1.4</i> <i>Smanjenje emisija iz stacionarnih izvora/Sjeverni region/Opština Pljevlja</i></p>	1.895.161			1.895.161 Krediti 830.911 Donacije 1.064.250	MEK, MPS, MZD, EPCG u Opštini Pljevlja
3.1.3 Komunalna infrast. i zaštita životne sredine	3.1.3.1 Izgradnja prioritetnih postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda i Regionalnih centara za obradu otpada u čijem sastavu su sanitarne deponije	<p><i>3.1.3.1.1</i> <i>Unapređenje sistema upravljanja otpadnim vodama-izgradnja postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda i kanalizacionih mreža</i></p> <p><i>3.1.3.1.2</i> <i>Projekti upravljanja otpadom u opštinama Sjevernog regiona</i></p>	2.059.232	938.450	180.038	940.744 EU fondovi 454.744 Donacije 486.000	MORT “Procon” doo, DJR, Opštine
UKUPNO			4.775.501	1.428.880	205.274	3.141.357 EU fondovi 454.744 Donacije 1.550.250 Krediti 1.136.363	

3.2 PRIORITETI RAZVOJA SREDIŠNJEG REGIONA



Od ukupnog iznosa sredstava uloženi za realizaciju razvojnih projekata u Središnjem regionu u okviru ovog strateškog cilja, 8 miliona EUR, struktura ulaganja prema prioritetnim oblastima je sljedeća:

Prioritet 1 Održivo upravljanje i korišćenje prirodnih resursa 8%

Prioritet 2 Nisko-karbonski razvoj 41%

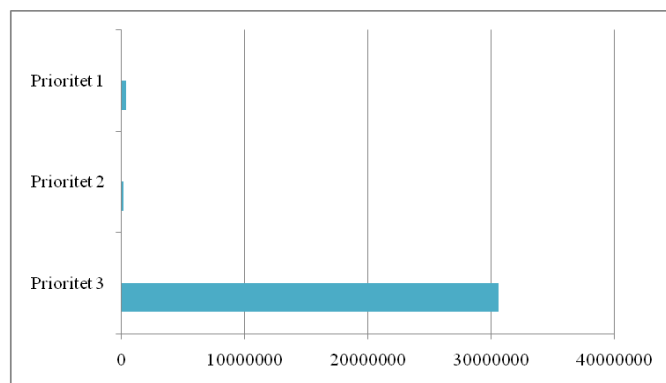
Prioritet 3 Komunalna infrastruktura i zaštita životne sredine 51%

Slično kao i u slučaju Sjevernog regiona, u okviru Strateškog cilja 3 i u Središnjem regionu je bilo najviše ulaganja u projekte komunalne infrastrukture i zaštite životne sredine. Tačnije, 86% sredstava koja se odnose na ovu prioritetnu oblast utrošeno je za realizaciju jednog projekta u opštini Nikšić - Izgradnja uređaja za prečišćavanje otpadnih voda (PPOV) i kanalizacione mreže (3.556.542 EUR u 2013. god.). Takođe, značajni su i projekti u okviru prioriteta nisko-karbonski razvoj, realizovani kroz Program energetske efikasnosti u javnim zgradama – EEPPB koji se realizuje po osnovu zajma KfW banke, a kojim je finansirana rekonstrukcija 4 osnovne škole u Podgorici i Danilovgradu. Kada je u pitanju finansijska struktura ulaganja, dominantan izvor sredstava, 91% bili su krediti.

Prioritet	Mjera	Aktivnosti u okviru mjere	Sredstva realizovana u 2013. god. u EUR	Izvori sredstava u EUR			Nosici
				Budžet Crne Gore	Budžeti JLS	Ostali izvori	
3.2.1 Održivo upravljanje i korišćenje prirodnih resursa	3.2.1.1 Unaprijediti prostorno plansku dokumentaciju i posebno kontrolu gradnje na atraktivnim lokacijama (okolina zaštićenih područja)	3.2.1.1.1 Izrada prostorno urbanističke dokumentacije za opštine u Središnjem regionu	622.496	279.090	210.557	132.840	MORT, JLS

3.2.2 Nisko- karbonski razvoj	3.2.2.1 Smanjiti emisije kroz mjere energetske efikasnosti u rezidencijalnom i javnom sektoru i primjenu energetski efikasnijih tehnologija u industriji; koristiti energiju sunca	<p>3.2.2.1.1 <i>„Program energetske efikasnosti u javnim zgradama – EEPPB“ koji se realizuje po osnovu zajma KfW banke</i></p> <p>3.2.2.1.2 <i>Projekat „Energetska efikasnost u Crnoj Gori“ (MEEP) koji se realizuje po osnovu zajma Svjetske banke</i></p> <p>3.2.2.1.3 <i>Podsticanje primjene energetske efikasnih sistema grijanja</i></p> <p>3.2.2.1.4 <i>Realizacija investicija za poboljšanje EE i uvođenje šema grantova za zgrade šireg javnog sektora</i></p>	3.266.693			3.266.693 <hr/> Krediti 3.057.838 Donacije 208.855	MEK, MZD, UNDP, Prijestonica Cetinje
3.2.3 Komunalna infrast. i zaštita životne sredine	3.2.3.1 Izgradnja prioritetnih postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda i Regionalnih centara za obradu otpada u čijem sastavu su sanitarne deponije	<p>3.2.3.1.1 <i>Osigurati selektivno sakupljanje za 40% komunalnog otpada koji se sada organizovano sakuplja</i></p> <p>3.2.3.1.2 <i>Do isteka strateškog perioda otpočeti sa izgradnjom postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda</i></p>	4.129.383	27.000		4.102.383 <hr/> Krediti 4.102.383	
UKUPNO			8.018.572	306.090	210.557	7.501.916 <hr/> Donacije 208.855 Krediti 7.293.061	

3.3 PRIORITETI RAZVOJA PRIMORSKOG REGIONA



Od ukupnog iznosa sredstava uloženi za realizaciju razvojnih projekata u Primorskom regionu u okviru Starteškog cilja 3, 31 miliona EUR, struktura ulaganja prema prioritetima je sljedeća:

Prioritet 1 Održivo upravljanje i korišćenje prirodnih resursa 1%

Prioritet 2 Nisko-karbonki razvoj 1%

Prioritet 3 Komunalna infrastruktura i zaštita životne sredine 98%

Kao što je pomenuto, od ukupnog iznosa sredstava uloženi za realizaciju projekata u okviru strateškog cilja 3, 71% odnosi se na ulaganja u Primorski region. Gotova sva sredstva uložena su za unapređenje komunalne infrastrukture i zaštite životne sredine, na 6 uglavnom većih projekata. Među najvrjednijim projektima su: Zbrinjavanje otpadnih voda u opštini Budva (20.000.000 EUR u 2013. god.), Izgradnja postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda (PPOV) i nastavak izgradnje pojedinih segmenta kanalizacione infrastrukture na teritoriji opštine Herceg Novi (5.961.000 EUR u 2013.god.), Izgradnje pojedinih segmenta kanalizacione infrastrukture na teritoriji opštine Kotor (2.298.000 EUR u 2013. god.) i drugi. Sredstva su najvećim dijelom obezbijedena kroz privatno-javno partnerstvo, a zatim i putem kredita.

Prioritet	Mjera	Aktivnosti u okviru mjere	Sredstva realizovana u 2013. god. u EUR	Izvori sredstava u EUR			Nosioци
				Budžet Crne Gore	Budžeti JLS	Ostali izvori	
3.3.1 Održivo upravljanje i korišćenje prirodnih resursa	3.3.1.1 Unaprijediti prostorno plansku dokumentaciju i posebno kontrolu gradnje na atraktivnim lokacijama (okolina zaštićenih područja)	3.3.1.1.1 Izrada prostorno urbanističke dokumentacije za opštine u Središnjem regionu	348.944	348.944			MORT

3.3.2 Nisko-karbonski razvoj	3.3.2.1 Smanjiti emisije kroz mjere energetske efikasnosti u rezidencijalnom i javnom sektoru i primjenu energetske efikasnijih tehnologija u industriji; koristiti energiju sunca	3.3.2.1.1 <i>Projekat „Energetska efikasnost u Crnoj Gori” (MEEP) koji se realizuje po osnovu zajma Svjetske banke</i> 3.3.2.1.2 <i>Podsticanje primjene energetske efikasnih sistema grijanja</i>	174.205			174.205 <hr/> Krediti 156.854 Donacije 17.351	MEK, MZD, MORT “Procon” doo, DJR, Opštine
3.3.3 Komunalna unfrast. i zaštita životne sredine	3.3.3.1 Izgradnja prioritetnih postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda i Regionalnih centara za obradu otpada u čijem sastavu su sanitarne deponije	3.3.3.1.1 <i>Izgradnja prioritetnih postrojenja za tretman otpadnih voda</i> 3.3.3.1.2 <i>Izgradnja regionalnih centri za obradu otpada u čijem sastavu su sanitarne deponije</i>	30.626.522	182.000	544.000	29.900.522 <hr/> Krediti 8.886.000 EU fondovi 27.522 Donacije 987.000 JPP 20.000.000	MORT, “Vodacom” doo, DJR, Opštine i WTE Budva
UKUPNO			31.149.671	530.944	544.000	30.074.757 <hr/> EU fondovi 27.522 Donacije 1.004.351 Krediti 9.042.854 JPP 20.000.000	

3.4 REKAPITULACIJA STRATEŠKOG CILJA 3

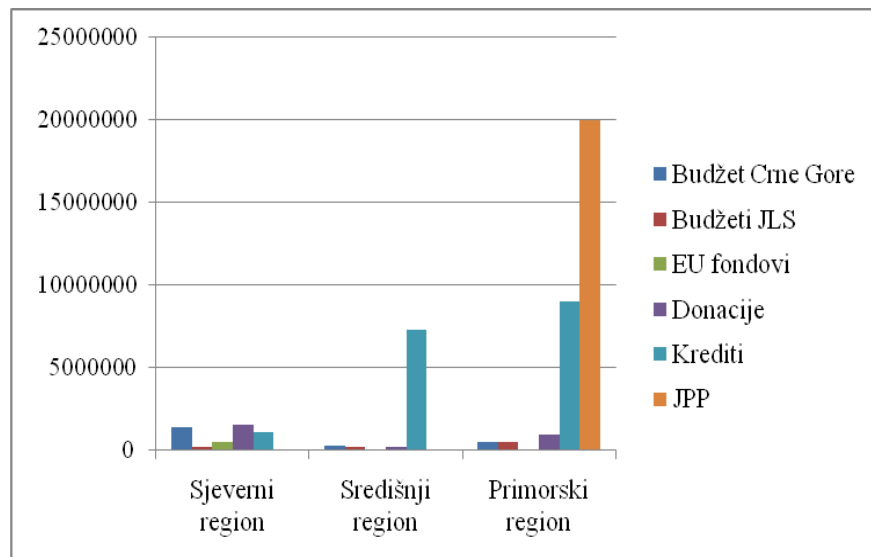
Za realizaciju razvojnih projekata i aktivnosti u okviru Strateškog cilja 3 na nivou Crne Gore u 2013. godini uloženo je ukupno 43.943.744 EUR. Dva dominantna izvora finansiranja su privatno-javno partnerstvo 46% i krediti 40%, a sa manjim učećem bila su prisutna sredstva obezbijedena iz donacija 6%, državnog budžeta 5%, budžeta JLS 2% i EU fondova 1%.

Struktura finansiranja ovog strateškog cilja po regionima data je u nastavku tabelarno i grafički.

Tabela 3: Struktura finansiranja strateškog cilja 3 u 2013. godina, po regionima (EUR)

Region	Sredstva realizovana u 2013. god. u EUR na strateški cilj 3	% u odnosu na ukupna sredstva	Izvori sredstava						
			Budžet Crne Gore	Budžeti JLS	Ukupni ostali izvori	Struktura ostalih izvora			
						EU fondovi	Donacije	Krediti	JPP
Sjeverni region	4.775.501	11%	1.428.880	205.274	3.141.357	454.744	1.550.250	1.136.363	0
Središnji region	8.018.572	18%	306.090	210.557	7.501.916	0	208.855	7.293.061	0
Primorski region	31.149.671	71%	530.944	544.000	30.074.757	27.552	1.004.351	9.042.854	20.000.000
UKUPNO	43.943.744	/	2.265.914	959.831	40.718.030	482.296	2.763.456	17.472.278	20.000.000

Tabela 13: Struktura finansiranja strateškog cilja 3 u 2013. godina, po regionima (EUR)



Dominantan izvor finansiranja razvojnih projekata u okviru Strateškog cilja 3 u slučaju Sjevernog regiona bile su donacije 32%, državni budžet 30%, krediti 24%, EU fondovi 10% i budžeti JLS 4%.

Struktura finansiranja razvojnih projekata Strateškog cilja 3 Središnjeg regiona je sljedeća: krediti 91%, državni budžet 4%, budžeti JLS 3% i donacije 2%.

Primorski region je aktivnosti u okviru Strateškog cilja 3 procentualno finansirano sredstvima iz sljedećih izvora: JPP 64%, krediti 29%, donacije 3% i po 2% državni budžet i budžeti JLS.

ANEKS 1: Prihodi lokalnih samouprava, Egalizacioni fond i Uslovne dotacije

Prihodi lokalnih samouprava

Tekući prihodi lokalnih samouprava u 2013. godini su u apsolutnom iznosu i per capita nastavili trend rasta na državnom nivou i na nivou svih regiona.

Ukupan rast prihoda jedinica lokalne samouprave per capita je na nivou Crne Gore bio 15%, u Sjevernom regionu 22%, Središnjem 36%, a u Primorskom regionu je ostao na nivou prethodne godine. Ako posmatramo izvorne prihode JLS per capita prosječan prihod opština Sjevernog regiona je na nivou 23% od prosječnih prihoda u Primorskom regionu, međutim kad se izvornim prihodima dodaju prihodi iz Egalizacionog fonda stanje se značajno mijenja, tako da prosječni prihodi opština Sjevernog regiona iznose 38% prihoda opština Primorskog regiona.

Tabela: Prihodi JLS po glavi stanovnika u 2013. godini

JLS	Sopstveni prihodi JLS EUR	Sopstveni prihod i prihodi iz Egalizacionog fonda EUR	Broj stanovnika	Prihod po glavi stanovnika EUR	Prihod JLS po glavi stanovnika kada se uključi Egalizacioni fond EUR
Andrijevića	328.556	1.104.954	5071	64.80	217.90
Berane	2.099.909	5.413.468	33970	61.82	159.36
Bijelo Polje	3.359.450	7.735.664	46051	72.95	167.98
Kolašin	1.467.148	2.198.315	8380	175.08	262.33
Mojkovac	1.029.304	1.726.995	8622	119.39	200.30
Plav	1.303.949	2.275.025	13108	99.48	173.56
Plužine	2.209.886	2.209.886	3246	680.81	680.81
Pijavljica	7.863.554	9.408.684	30786	255.43	305.62
Rožaje	1.972.188	4.013.576	22964	85.89	174.78
Šavnik	118.873	808.621	2070	57.43	390.64
Žabljak	787.699	1.212.785	3569	220.71	339.81
Sjeverni region	22.540.616	38.107.973	177.837	126.75 (100,67)*	214.29 (175.56)*
Cetinje	2.044.067	4.705.252	16657	122.72	282.48
Danilovgrad	1.817.607	2.949.598	18472	98.40	159.68
Nikšić	11.548.930	16.756.626	72443	159.42	231.31
Podgorica	41.221.862	41.221.862	185937	221.70	221.70
Središnji region	56.632.466	65.633.338	293.509	192.25 (141,69)*	223.62 (164.81)*

* Prosječni prihodi per capita u 2013. godini

Bar	14.371.368	14.371.368	42048	341.79	341.79
Budva	30.465.162	30.465.162	19218	1585.25	1585.25
Herceg Novi	14.043.268	14.043.268	30864	455.01	455.01
Kotor	11.628.669	11.628.669	22601	514.52	514.52
Tivat	8.121.107	8.121.107	14031	578.80	578.80
Ulcinj	3.525.078	4.270.749	19921	176.96	214.39
Primorski region	82.154.452	82.900.323	148.683	552.55 (548,89)*	557.57 (554.05)*
Ukupno Crna Gora	161.327.534	186.641.634	620.029	260.20 (227,57)*	301.02 (261.23)*

Izvor: Ministarstvo finansija

Egalizacioni fond

U cilju fiskalne egalizacije, odredbama člana 29 **Zakona o finansiranju lokalne samouprave** ("Sl. list RCG", br.42/03 i 44/03 i "Sl. list Crne Gore", broj 05/08 i 74/10) propisano je da se finansijsko ujednačavanje opština vrši preko Egalizacionog fonda koji se puni od dijela prihoda od poreza na dohodak fizičkih lica, prihoda od poreza na promet nepokretnosti, prihoda od koncesionih naknada od igara na sreću i ukupno ostvarenih prihoda od poreza na upotrebu motornih vozila, plovnih objekata, vazduhoplova i letilica.

Pravo na korišćenje sredstava fonda imaju opštine čiji je fiskalni kapacitet po stanovniku, u godini koja prethodi godini za koju se vrši fiskalna egalizacija, manji od prosječnog fiskalnog kapaciteta po stanovniku na nivou svih opština.

Prema odredbama člana 34 citiranog Zakona, opštinama koje su ostvare pravo na korišćenje sredstava fonda, sredstva fonda se dodjeljuju tokom godine, u vidu mjesečnih akontacija (90% raspoloživih sredstava Fonda) i po isteku godine, po konačnoj raspodjeli.

Saglasno navedenim odredbama, opštinama koje su koristile sredstva Fonda za 2013. godinu (14 opština) je, u toku 2013. godine, iz ovog fonda **uplaćeno 25.313.875 EUR**.

Pregled uplaćenih sredstava iz Egalizacionog fonda, za 2011, 2012. i 2013. godinu, prema konačnoj raspodjeli, je prikazan u narednoj tabeli:

Tabela: Egalizacioni fond po JLS, 2011-2013. god.

JLS	Egalizacioni fond, EUR		
	2011. god.	2012. god.	2013. god.
Andrijevica	1.007.810	711.064	776.398
Bijelo Polje	3.836.456	3.709.894	4.376.214
Berane	3.843.496	2.707.290	3.313.559
Kolašin	1.551.936	745.222	731.167
Mojkovac	579.710	744.730	697.691
Plav	963.049	962.894	971.076
Plužine	0	0	0
Pljevlja	2.015.496	1.317.655	1.545.130
Rožaje	2.073.725	1.866.046	2.041.388
Šavnik	777.348	554.704	689.748
Žabljak	188.272	0	425.086
Sjeverni region	16.837.298	13.319.499	15.567.457
Cetinje	1.523.692	2.056.049	2.661.185
Danilovgrad	596.449	1.186.809	1.131.991
Nikšić	3.301.933	3.544.784	5.207.696
Podgorica	0	0	0
Središnji region	5.422.074	6.787.642	9.000.872
Bar	0	0	0
Budva	0	0	0
Herceg Novi	0	0	0
Kotor	0	0	0
Tivat	0	0	0
Ulcinj	501.954	766.546	745.671
Primorski region	501.954	766.546	745.546
Ukupno Crna Gora	22.761.326	20.873.830	25.313.875

Izvor: Ministarstvo finansija

U 2013. godini sredstva egalizacionog fonga su u odnosu na 2012. godinu veća za 22%, shodno tome i sredstva uplaćena opštinama Sjevernog regiona povećana su za 17%, JLS koje pripadaju Središnjem regionu uplaćeno je više 33%, prvenstveno zahvaljujući značajnijem povećanju iznosa za opštinu Nikšić, a opštini Ulcinj, koja je jedina korisnik Egalizacionog fonda iz Primorskog regiona, uplaćeno je manje za 2,7% u odnosu na prethodnu godinu.

Uslovne dotacije

Odredbama člana 36 navedenog Zakona o finansiranju lokalne samouprave propisano je da opštine, za finansiranje investicionih projekata koji su od posebnog interesa za opštinu ili više opština, imaju pravo na korišćenje uslovnih dotacija iz Budžeta Crne Gore. Takođe, prema odredbama navedenog člana, uslovne dotacije se mogu koristiti i za kofinansiranje projekata koji se većim dijelom finansiraju iz donatorskih sredstava.

U skladu sa navedenim, Vlada Crne Gore je, na sjednici od 18. decembra 2013. godine, donijela Odluku o dodjeli uslovnih dotacija opštinama za 2013. godinu, prema kojoj je iznos od 200.000 EUR, koji je Budžetom Crne Gore za 2013. godinu opredijeljen za uslovne dotacije, raspoređen pojedinim opštinama na ime kofinansiranja manjih infrastrukturnih projekata koje većim dijelom finansira Evropska unija, a koji su odobreni od strane EU, i to:

1. Opštini Berane48.331,76 EUR
(za pokriće dijela troškova projekta Uspostavljanje Regionalnog biznis centra sa inkubatorom za Sjeverno-istočni region);
2. Opštini Mojkovac..... 22.024,71 EUR
(za pokriće dijela troškova projekta Osnivanje Regionalnog parka Sinjajevina u sjevernom regionu)
3. Opštini Bar.....50.587,66 EUR
(za pokriće dijela troškova projekta Unaprijeđene energetske efikasnosti kroz međuopštinsku upravljачku mrežu);
4. Opština Kotor.....33.619,78 EUR
(Javno-komunalnom preduzeću za pokriće dijela troškova projekta Uvođenje kompostiranja i selektivnog prikupljanja otpada u opštinama: Kotor, Budva, Tivat i Herceg Novi);
5. Glavni grad Podgorica45.436,08 EUR
(Javnoj ustanovi za smještaj, rehabilitaciju i resocijalizaciju korisnika psihoaktivnih supstanci Podgorica za pokriće dijela troškova projekta Rehabilitacija i resocijalizacija zavisnika od droga u Crnoj Gori).

ANEKS 2: Nezaposlenost

Prema podacima ZZZCG na kraju 2013. godine u Crnoj Gori na evidenciji nezaposlenih se nalazilo 34.514 lica, a stopa nezaposlenosti je iznosila 14,88%. Broj i stopa nezaposlenih po JLS je prikazan u sljedećoj tabeli.

Tabela: Broj i stopa nezaposlenih na 31.12.2013.god.

JLS	Br. NL	Stopa nez.
Andrijevisa	466	32,50
Berane	2.135	19,74
Budva	768	8,74
Bijelo Polje	3.918	26,59
Bar	1.868	11,49
Cetinje	1.554	23,24
Danilovgrad	948	13,42
Herceg Novi	1.336	10,49
Kotor	943	10,51
Kolašin	806	26,24
Mojkovac	699	24,45
Nikšić	3.997	15,51
Podgorica	8.478	11,25
Plav	502	13,22
Plužine	137	9,70
Pljevlja	2.560	22,13
Rožaje	1.184	17,71
Šavnik	90	11,84
Tivat	744	13,08
Ulcinj	1.068	17,21
Žabljak	313	23,27
Crna Gora	34.514	14,88

Izvor: Zavod za zapošljavanje Crne Gore

Najveća stopa nezaposlenosti, iznad 32% evidentirana je u opštini Andrijevisa, stopa nezaposlenosti iznad 20% evidentirana je u opštinama: Bijelo Polje, Kolašin, Mojkovac, Žabljak, Pljevlja i Prijestonici Cetinje. Najniže stope nezaposlenosti evidentirane su u opštinama Budva i Plužine, ispod 10%.

Posmatrano po regionima, najveću stopu nezaposlenosti u posmatranom periodu bilježi Sjeverni region, dok je najmanja stopa nezaposlenosti u Primorskom regionu.

Tabela: Stopa nezaposlenosti po regionima Crne Gore

Region	Stopa nezaposlenosti	Stopa nezaposlenosti
	%	%
	2012.	2013.
Sjeverni	20,57	21,90
Središnji	11,43	13,04
Primorski	10,55	11,47
Crna Gora	13,46	14,88

Izvor: Zavod za zapošljavanje Crne Gore

Na nacionalnom nivou, na kraju 2013. u odnosu na 2012. godinu došlo je do povećanja stope nezaposlenosti za 10,55%, dok je na nivou regiona stopa nezaposlenosti porasla u Sjevernom regionu 6,47%, Središnjem 14,09% i Primorskom 8,72%.

ANEKS 3: Preduzetnici, mikro, mala i srednja preduzeća

U Crnoj Gori je nastavljen trend rasta broja MMS preduzeća i preduzetnika, na kraju 2013. godine broj mikro, malih i srednjih preduzeća je iznosio 21.460 što je 10,94% više u odnosu na 2012. godinu, a 18,87% više u odnosu na 2011. godinu. Mikro, mala i srednja preduzeća generirala su 134.590 zaposlenih osoba što je za 22.425 više u odnosu na 2012. godinu (20%). Broj preduzetnika u Crnoj Gori na kraju 2013. godine je iznosio 15.899 i oni su generisali još 10.296 zaposlenih lica.

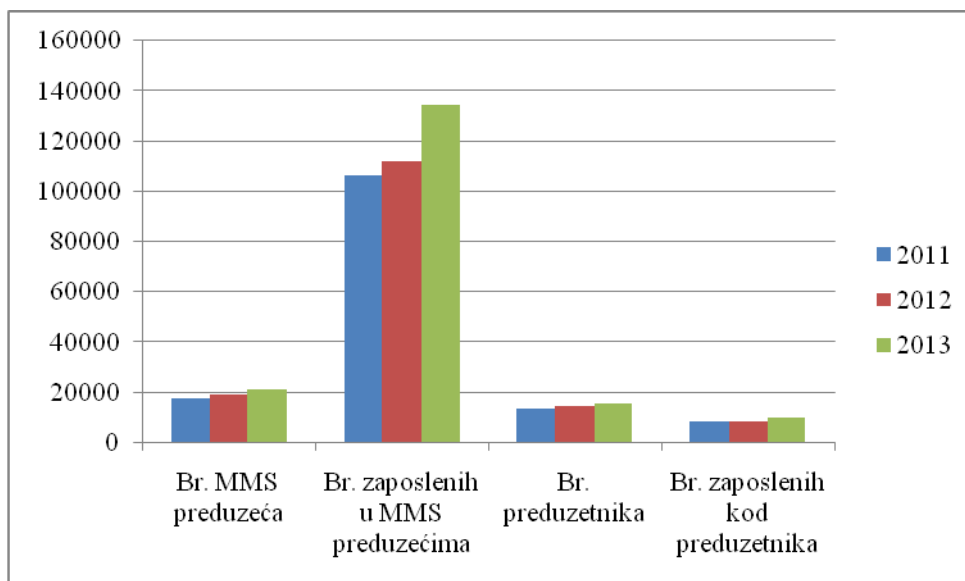
Posmatrano po regionima, u Sjevernom regionu je povećan broj mikro, malih i srednjih preduzeća za 6,56% u 2013. godini u odnosu na 2012. godinu, dok se broj preduzetnika povećao za 3,84%. U Središnjem regionu je broj MMSP i preduzetnika povećan za 10,28% i 5,48% respektivno u 2013. godini u odnosu na 2012. godinu. U Primorskom regionu je broj MMSP i preduzetnika u 2013. godini u odnosu na 2012. godinu povećan za 13,25% i 9,49% respektivno. Broj zaposlenih u MMSP u 2013. godini je povećan za 14,30% u Sjevernom regionu, za 17,03% u Središnjem i 26,64% u Primorskom regionu u odnosu na 2012. godinu.

Tabela: Broj MMS preduzeća i preduzetnika po opštinama 2011, 2012 i 2013. godine

JLS	2011. godina				2012. godina				2013. godina			
	MMS P	Br. zap.	Preduzetnici	Br. Zap.	MMS P	Br. zap.	Preduzetnici	Br. Zap.	MMS P	Br. zap.	Preduzetnici	Br. Zap.
Andrijevica	57	303	106	42	57	345	108	44	57	399	110	42
Berane	427	2871	854	463	439	2900	875	427	461	3380	905	403
Bijelo Polje	793	4830	773	382	823	5028	791	345	872	5761	830	351
Kolašin	152	860	321	77	163	955	329	74	182	1064	334	75
Mojkovac	125	869	211	143	125	930	216	132	133	1091	226	132
Plav	93	604	254	138	96	640	263	154	108	667	272	158
Plužine	34	323	32	15	33	337	34	16	36	386	36	15
Pljevlja	441	3199	758	489	479	2803	784	461	530	3362	815	441
Rožaje	452	2113	337	177	461	2202	343	175	472	2347	355	153
Šavnik	28	157	24	8	33	164	24	8	35	183	25	11
Žabljak	90	486	82	65	97	496	90	65	104	561	97	83
Sjeverni region	2692	16615	3752	1999	2806	16800	3857	1901	2.990	19.201	4.005	1.864
Cetinje	415	2674	373	236	448	2919	390	227	478	3071	408	241
Danilovgrad	337	2387	231	179	358	2584	245	178	383	3093	250	169
Nikšić	1298	9559	1224	801	1374	9861	1304	781	1493	11312	1407	816
Podgorica	6212	39100	2903	1613	6585	40634	3376	1615	7312	48059	3541	1608
Središnji region	8262	53720	4731	2829	8765	55998	5315	2801	9.666	65.535	5.606	2.834
Bar	1664	8264	1506	1046	1862	8423	1633	1152	2185	10699	1813	1625
Budva	1800	8710	1201	1005	1982	9851	1282	1019	2287	12467	1389	1423
Herceg Novi	1496	7687	902	555	1607	8508	974	640	1752	10602	1056	838
Kotor	779	5058	758	492	812	5492	786	520	901	6915	829	627
Tivat	693	3288	320	181	780	3522	343	194	894	4607	369	226
Ulcinj	671	3237	655	411	734	3571	725	561	788	4564	832	859
Primorski region	7103	36244	5342	3690	7777	39367	5743	4086	8.807	49.854	6.288	5.598
Ukupno Crna Gora	18057	106579	13825	8518	19348	112165	14915	8788	21463	134590	15899	10296

Izvor podataka: Poreska uprava

Grafik: Prikaz rasta broja MMS preduzeća, preduzetnika i zaposlenih u ovim kategorijama u Crnoj Gori, u periodu 2011-2013. god.



ANEKS 4: Agrobudžet i MIDAS projekat

Agrobudžet

Značajan podsticaj manje razvijenih područja se ostvaruje kroz realizaciju Agrobudžeta čije je sprovođenje u nadležnosti Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja.

Agrobudžet za 2013. godinu je planiran na iznos od 14.143.000 EUR od čega za:

1. razvoj poljoprivrede, ruralni razvoj i ribarstvo 12.603.000 EUR
2. sprovođenje mjera zdravstvene zaštite životinja 1.350.000 EUR i
3. sprovođenje fitosanitarnih mjera 190.000 EUR

Realizacija Agrobudžeta odvija se kroz:

A. Mjere tržišno-cjenovne politike koje obuhvataju: **1. direktna plaćanja** (za podršku stočarskoj proizvodnji, podršku razvoju tržišne proizvodnje mlijeka, podršku jačanju otkupne mreže mlijeka, direktnu podršku ratarskoj proizvodnji i podršku proizvodnji duvana), **2. program unapređenja pčelarstva** i **3. mjere za stabilizaciju tržišta** (program intervencija na tržištu i upravljanje rizicima u poljoprivredi).

B. Mjere ruralnog razvoja koje obuhvataju: **1. mjere jačanja konkurentnosti proizvođača hrane** (podrška investicijama u poljoprivrednim gazdinstvima (MIDAS), podrška podizanju višegodišnjih voćnih zasada, podrška za podizanje proizvodnih zasada vinove loze, podrška investicijama za preradu na porodičnim gazdinstvima, unapređivanje kvaliteta proizvoda, promocija poljoprivrede i poljoprivrednih proizvoda i podrška osnivanju kooperativa i nacionalnih udruženja), **2. mjere za održivo gazdovanje prirodnim resursima** (očuvanje genetičkih resursa u poljoprivredi, organska poljoprivreda, održivo korišćenje planinskih pašnjaka) i **3. mjere za poboljšanje kvaliteta života i širenje ekonomskih aktivnosti u ruralnim područjima** (obnova i razvoj sela i izgradnja seoske infrastrukture, diverzifikacija ekonomskih aktivnosti u ruralnim sredinama).

C. Mjera za podršku opštim servisima u poljoprivredi koje obuhvataju: obrazovanje, istraživanja, razvoj i analize, program unapređivanja stočarstva, program stručnih i savjetodavnih poslova u stočarstvu, program savjetodavnih poslova u biljnoj proizvodnji i program mjera kontrole kvaliteta proizvoda.

D. Socijalne transvere seoskom stanovništvu

E. Mjere podrške za ribarstvo kroz: podršku razvoju sektora slatkovodnog ribarstva i akvakulture, održivo upravljanje i očuvanje resursa ribe i drugih morskih organizama i podršku razvoju sektora morskog ribarstva i marikulture.

Tabela: Pregled isplaćenih sredstava Agrobudžeta za 2013. godinu po JLS (nису obuhvaćena sredstva isplaćena po Projektu MIDAS)

JLS	Sredstva isplaćena iz Agrobudžeta u EUR	%
Andrijevića	150.868	1,18
Bijelo Polje	2.142.823	16,76
Berane	875.180	6,84
Kolašin	284.596	2,22
Mojkovac	198.901	1,55
Plav	435.444	3,40
Pljevlja	1.119.823	8,76
Plužine	305.875	2,40
Rožaje	535.294	4,19
Šavnik	291.927	2,12
Žabljak	227.551	1,78
Sjeverni region	6.568.282	51.3
Podgorica	2.161.941	16,91
Cetinje	406.654	3,18
Danilovgrad	1.200.224	9,39
Nikšić	1.496.092	11,70
Središnji region	5.264.911	41.1
Bar	368.589	2,88
Budva	30.687	0,24
Kotor	67.365	0,52
Tivat	13.599	0,10
Herceg Novi	93.497	0,73
Ulcinj	403.004	3,15
Primorski region	976.741	7.6
Ukupno Crna Gora	12.809.934	100

Izvor:Ministarstvo poljoprivrede

MIDAS projekat

Cilj ovog projekta grant podrške Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja, u ukupnom iznosu od 17,1 miliona USD (2009-2014), je pružanje bespovratne podrške investicijama u registrovanim poljoprivrednim gazdinstvima u cilju uvođenja i implementacije mjera ruralnog razvoja, povećanja njihove konkurentnosti na tržištu i uvođenja i jačanja evropskih standarda bezbjednosti hrane. Podrška se realizuje kreditnim i bespovratnim (grant) sredstvima Svjetske banke (SB), namijenjenim za Reformu i jačanje crnogorske poljoprivrede (MIDAS projekat), te su stoga sve procedure nabavki i kriterijumi podobnosti investicija usaglašeni prethodno sa njima.

Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja je u aprilu 2011. godine raspisalo prvi Javni poziv za MIDAS grantove za dodjelu sredstava za realizaciju investicija u poljoprivredna gazdinstva, iznos

granta je 50% vrijednosti ukupne investicije. Drugi Javni poziv raspisan je 30. juna 2012. godine, takođe sa iznosom granta od 50% vrijednosti projekta, treći Javni poziv objavljen je 4. oktobra 2012. godine, po ovom pozivu grant iznosi 60% vrijednosti investicije, a četvrti Javni poziv raspisan je 01. februara 2012. godine sa grantom od 50% vrijednosti investicije.

Isplate grant sredstava tokom 2013. godine

Ukupno 158 poljoprivrednih proizvođača je primilo grant podršku tokom 2013. godine, u okviru prvog, drugog i trećeg javnog poziva za dodjelu bespovratne (grant) podrške. Ukupan iznos (isplaćene) grant podrške je 1.243.370,52 EUR (50% od uloženi investicija za prvi poziv i 60% od uloženi investicija za drugi i treći poziv), što znači da je ukupna vrijednost ovih investicija za 2013. godinu iznosila 2.300.711,29 EUR.

U narednoj tabeli dat je prikaz isplaćenih sredstava po JLS:

Tabela: Isplaćena grant sredstva MIDAS

MIDAS projekat	Isplaćena sredstva u toku 2013. godine		
JLS	Broj ugovora	Vrijed. investicije	Iznos isplaćenog granta
Andrijevića	8	37.201	21.381
Berane	29	181.385	104.311
Bijelo Polje	13	303.226	162.255
Kolašin	2	7.892	4.735
Mojkovac	1	26.784	13.392
Plav	9	105.788	63.473
Pljevlja	13	206.346	108.517
Plužine	11	116.088	64.971
Rožaje	12	206.741	106.556
Šavnik	11	112.632	60.995
Žabljak	3	12.966	7.780
Sjeverni region	112	1.317.049	718.366
Podgorica	14	396.368	205.861
Cetinje	3	49.499	28.098
Nikšić	22	419.448	225.332
Danilovgrad	7	118.347	65.715
Središnji region	46	983.662	525.006
Primorski region	0	0	0
Ukupno Crna Gora	158	2.300.711	1.243.372

Izvor: Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja

Realizacijom MIDAS projekta u 2013. godini od ukupnog broja podržanih aplikacija 70,1% je iz Sjevernog regiona, 29,9% iz Središnjeg regiona nije bilo podržanih aplikacija iz Primorskog regiona. Kad je u pitanju vrijednost podržanih investicija, 57,8% se odnosi na Sjeverni region 42,2% na Središnji region.

ANEKS 5: Kreditna aktivnost Investiciono-razvojni fond Crne Gore A.D. (IRF)

Investiciono-razvojni fond je potpisivanjem Ugovora o kreditnom aranžmanu sa Evropskom Investicionom Bankom tokom 2012. godine u ukupnom iznosu od 50 miliona EUR, obezbijedio veći kreditni potencijal tokom 2013. godine koji je iskorišćen u svrhu finansiranja i jačanja mikro, malog i srednjeg biznisa.

Odbor Direktora IRF-a je u toku 2013. godine usvojio Odluke o odobrenju ukupno **172 projekta** malih i srednjih preduzeća, preduzetnika i poljoprivrednih proizvođača. Ukupna sredstva IRF-a odobrena u ove svrhe iznose **37,81 miliona EUR**.

U ukupnoj strukturi odobrenih projekata dominiraju projekti odobreni direktnim kreditnim aranžmanima IRF-a. Naime, od **172** odobrena kredita, njih **100** je realizovano direktnim kreditnim aranžmanima, sa sredstvima IRF-a u iznosu od **18,75 miliona EUR**, odnosno preostalih **72** projekta realizovano je posredstvom i uz garancije poslovnih banaka, sa sredstvima IRF-a od **19,06 miliona EUR**.

Od ukupno 37,81 miliona EUR opredijeljenih sredstava IRF-a u 2013. godini, za 21 miliona EUR obezbijeđeno je finansiranje iz sredstava EIB-a.

Ako se posmatraju uporedni podaci iz 2012. godine zaključuje se da je u 2013. godini odobreno 26 kredita više nego u 2012. godini, ali je prosječno odobreni kredit u 2012.godini iznosio oko 105.000 EUR, dok je prosječno odobreni kredit u 2013. godini bio više nego duplo veći, oko 220.000 EUR.

Nastojeći da kreditnom podrškom da svoj doprinos realizovanju ciljeva Strategije regionalnog razvoja, a imajući u vidu restriktivnu kreditnu politiku bankarskog sektora, od ukupnog broja odobrenih kredita **32,60%** odobrenih sredstava ili **55 projekata** realizovano je u opštinama **Sjevernog regiona**, **36,38%** odobrenih sredstava ili **82 projekta** realizovano je u opštinama **Središnjeg regiona**, dok je **31,02%** odobrenih sredstava ili **35 projekata** realizovano u opštinama **Primorskog regiona Crne Gore**.

Tabela: Odobrena kreditna sredstva IRF po JLS

JLS	Broj odobrenih kredita	Sredstva IRF-a	Učešće banaka
Andrijevića	1	20.335,00	0,00
Berane	3	5.014.146,80	0,00
Bijelo Polje	17	3.716.428,89	18.600,00
Kolašin	3	194.451,00	0,00
Mojkovac	4	212.574,20	0
Plav	4	124.345,00	0,00
Pljevlja	5	615.259,98	86.000,00
Plužine	2	41.430,36	0,00
Rožaje	4	754.674,80	0,00
Šavnik	5	604.420,00	0
Žabljak	7	1.156.806,00	0,00

Sjeverni region	55	12.454.872,03	104.600
Podgorica	47	10.249.279,23	0,00
Nikšić	18	1.776.130,00	150.000,00
Cetinje	10	1.057.101,18	0,00
Danilovgrad	7	788.478,00	0,00
Središnji region	82	13.870.988,41	150.000
Bar	6	1.305.063,29	0,00
Budva	9	3.205.000,00	400.000,00
Kotor	7	2.920.000,00	0,00
Herceg Novi	3	1.125.000,00	75.000,00
Tivat	4	725.000,00	0,00
Ulcinj	6	2.200.500,00	0,00
Primorski region	35	11.480.563,29	475.000,00
Ukupno Crna Gora	172	37.806.423,73	729.600,00

Izvor: Investiciono-razvojni fond Crne Gore A.D.

Kako su tokom 2013. godine stimulatívni uslovi finansiranja bili važeći ne samo za Sjeverni region već i za opštinu Ulcinj i Prijestonicu Cetinje (kao manje razvijene opštine), to je od ukupno odobrenih kreditnih sredstava IRF-a (37,81 miliona EUR) za manje razvijene JLS izdvojeno 15,82 miliona EUR.

ANEKS 6: Programi podsticanja razvoja klastera

I Program podsticanja razvoja klastera u Sjevernom regionu i manje razvijenim opštinama Crne Gore za 2012-2016. godinu

Cilj Programa podsticanja razvoja klastera u Sjevernom regionu i manje razvijenim opštinama Crne Gore (Cetinje i Ulcinj) za 2012-2016. godinu, koji realizuje Ministarstvo ekonomije, je finansijska podrška za preduzetnike, mikro, mala i srednja privredna društva koji su dio klastera radi prevazilaženja „uskih grla“ u poslovanju kroz nabavku proizvodne opreme, zasnovano na principu refundacije dijela troškova, kao državnoj pomoći za regionalni razvoj.

Raspoloživa sredstva za realizaciju ovog programa u 2013. godini su iznosila 50.000 EUR. Odobrena pomoć od strane Ministarstva ekonomije je do 70% nabavne vrijednosti opreme (u skladu sa dostavljenom fakturam i ostalom dokumentacijom) ili najviše do 7.000 EUR bez PDV-a po jednom aplikantu. U okviru ovog Programa u 2013. godini realizovana su četiri Javna poziva za učešće zainteresovanih. Finansijska pomoć je odobrena za četiri klastera (jedan klaster je na dva Javna poziva dobio podsticaj, što znači da je odobreno ukupno pet aplikacija) sa sjevera Crne Gore, u ukupnom iznosu od 35.000 EUR.

ANEKS 7: Zarade

Prosječna bruto zarada u Crnoj Gori se povećavala u periodu od 2010. do 2012. godine. U 2011. godini, prosječna bruto zarada je porasla za 1,04 % u odnosu na 2010. godinu, dok se u 2012. godini neznatno povećala za 0,5 % u odnosu na 2011. godinu. Najveće prosječne bruto zarade u Crnoj Gori u 2012. godini su bile u Pljevljima 811 EUR, u Tivtu 801 EUR i u Podgorici 791 EUR, a najmanje u Andrijevici 583 EUR, Danilovgradu 581 EUR i u Ulcinju 541 EUR.

Najveće prosječne neto zarade u 2012. godini su bile u Pljevljima 543 EUR, Tivtu 537 EUR i Podgorici 530 EUR, a najmanje u Andrijevici 391 EUR, Danilovgradu 390 EUR i Ulcinju 363 EUR.

Tabela: Prosječne neto zarade u Crnoj Gori za 2009, 2010, 2011, 2012 i 2013. godinu

JLS	2009	2010	2011	2012	2013
Sjeverni region					
Andrijevica	382	420	404	391	405
Berane	404	400	386	424	432
Bijelo Polje	383	392	386	401	404
Kolašin	435	432	426	434	435
Mojkovac	411	422	416	430	432
Plav	386	397	401	427	427
Pljevlja	479	536	540	543	515
Plužine	469	531	523	528	524
Rožaje	436	440	442	452	455
Šavnik	393	413	393	434	440
Žabljak	420	432	435	439	450
Središnji region					
Cetinje	413	415	437	443	457
Danilovgrad	384	382	387	390	408
Nikšić	448	476	462	472	458
Podgorica	522	530	535	530	509
Primorski region					
Bar	405	417	434	442	440
Budva	451	487	483	469	465
Herceg Novi	364	382	411	407	415
Kotor	484	466	472	475	484
Tivat	460	517	508	537	623
Ulcinj	353	371	375	363	381
Ukupno Crna Gora	-	476.42	481.47	483.72	479

Izvor: Monstat